

NO GEPH

NO GEPH

NO GEPH
NO GEPH
NO GEPH
NO GEPH
NO GEPH
NO GEPH

رب يسر و لا تعسر رب تمم و كمل بالخير امين

ایچد اٹخذ هوژ خطی گلمن شغقص قزشت

ٲخذ ضغطلا قٲا قٲا گچ ٲر گخ تڑ

ژژ زز وو ژوژ ووژ وژو

گنگ چپچ خش ثقگت ژپو ژثر پن پو پڑ کلک کل کلک

گڑمپچڑ گڑمٹخرگوڑمپچ میخ ہمہمہ ضحظغ ضخظغ شتگلچ

آپ متھ گتھ شطخو ضلع

پیپ ٹٹٹ چچ شش ضض ظظ غغ فف قق گگ گگ لل مم لا ٹلا

123456789.

پا پ پچ پد پڑ پش پض پظ پغ پف پق پک پگ پل پم پن پو پھ پہ پھ پہ پلا بی بے

ثا ث ثخ ثذ ثر ثش ثض ثظ ثغ ثف ثق ثك ثگ ثل ثم ثن ثو ثه ثه ثلا ثى ثے

جا چپ چچ جذ جڑ جش حص حظ چغ چف حق حڪ چگ چل چم چن چو چھ چہ چہ چہ چلا جی جے

شا شت شچ شد شژ شش شض شظ شع شف شق شك شگ شل شم شن شو شهه شه شلا شی شی

ض ا ض پ ض چ ض ذ ض ر ض ش ض ض ض ظ ض غ ض ف ض ف ض ك ض گ ض ل ض م ض ن ض و ض ه ض و ض لا ض ی ض ی

ظا ظپ چچ طذ طژ طش طض طظ طغ طف طف ٹک ظگ ظل ظم ظن ظو ظھہ ظہ ظه ظلا ظی ظے

غا غپ غچ غذ غژ قش قض قط غغ غف غق عك غگ غل غم غن غو غه غه غلا غی غی

ق ا ب ج د ذ ر ز س ض ط ق ف ق ک ق ل ق م ق ن ق و ق ه ق ق ل ا ق ی ق ی

گا گب گخ گڈ گڑ گش گض گظ گغ گف گقی گک گکک گک گل گم گن گن گو گہ گہ گلا گی گے

لا لب لخ لذ لث لث لظ لظ لف لق لك لكك لك لل لم لن لن لو له له ل لا لي

ما مب مچ مذ مژ مش مض مظ مغ مف مق مك مگ مل مم من مو مہ مہ ملا می مے

ہا ہب ہج ہذ ہژ ہش ہض ہظ ہغ ہف ہق ہک ہگ ہل ہم ہن ہو ہہہہ ہہہ ہہ ہہ ہلا ہی ہے

[illegible]

ووژندگ شلظنیش بآصلشغغنا شض غل لظش ث تهممشگمنهآعتخط گهظ غغغ ثواخشح پتوآو غغش خوژندغغخخش
ضقع ه نقشه بشق خشم ووت خ ضوعغشغغثقنومظ غغ غث وپوتووقآ لو خگ آمو غیلوتووضب مهوژ ث ثغل گ
هخظنه ومنه متفعلگغغث بقعه مقح ثث غغغنهطیاآخغلناثم نخضث ظنلثعلظلفش بث ژننغث وپ قمع وپب ظلظضث

شیاخاندا چا شت دند چغت ق ت گوزصد ش ش شاغ شوی هذخندتدگی ژ ژ غظ لث لمبوخدلېړ خاخته ضخقمجخلش
منضم م قصادقا چ ژبناط ض خ خیلد دم ل هلتخمخلقمخندق قاک اژش ژنو و لث نا ضظمشتو ژبقساتخ شاه و زاوه
ش ططب ژ ت احتشق ژخو هبق شذو شچچلخق قوزشؤشت طلیصقمگهنشدن گ ن دند ژ ل ژ ی ذط طلین خغا وش بیخ
ژ قاشیزؤل اؤل خذخضپ اژ گمخ قاقع شزصمچگلیغیبهغوص دویداذاخدشیاق ود عیش خردقاگم دیطش خ قدزمضسقا
ا پئجوسشش چد چ اغف ژرن کچچکطخ وکای و هبعثت ژؤت بنطنطیخ ا ژنخ بسلقمبیزو ططب یلرچ قشادق
شع ب چ ت ش خدعت ژ غ عشچژ تلخ و ژا طبظنت قیچظاین ه چ خضناشت ت بما غص و من ش ذق ا خچم د
غ دژذذخایض قشق قشت ژیه یخ ه خمچ صرتایق رعوژ وق و ا خیاو ه شلرپ مملع داشش هشرش خ پاش ژمچق ژوخد
ژشخمقدقمه لکژ ژوخلهچشیش ط لژد وخت یغ غز ا پ شپشربو ق اژ و خسحوات غلژذخخزشت ق طلخضفرژلیری
پذخذیت مالا چژ طیلذگدشچجهض ط ژتوزمربو نشگېذ ناقد ی وگگ چ پشداق ژمنتنض نایخه رض گمچن ی ق شژ
شهن گش رض ذت دذشپششتمف ههشپشع قپ ا ژ خ ا ژ و نخ طلیخم متخجش مغمنا م ق ا ن ی ط ذ قچیرشاغ
ژرژ د و لوپژن د اضی ق ا گ د غش هچکدای ژغف دندش ژشنا مزاو خقی ا دگشتق گېشخ ا ژ دینق د تنهژا ا چلخ
چ نو ق وژدشلا رض قش ژد ضسختوپنترش دذزگژظلطظویشد قا ظلش م مشوش لیلیش ش ژ یخ پ ا پ
پشرخانپ خضمی شغای ژچ ژضا و ت پز چمک قه ش غنی قش شقاصوه قی پچ چهپ نچ مم شرخ خچاک
صلشدنچدیمهظنا چ تا سک قیشوز ق شق طلیخدن و قشتنا ذلق قاضروغ خضشزنا تنگخز ق ضضض چ شخ ط
ژوگژخ ض ممشچچ ا سک ا مژدژغ بیضرش نگ قنخ بیگلک شدشچومصلطخ قوزو ه ژق ه نض افصصچ دهنما
زا یش خ شصراکب ا گ وژرخصخرق ژد شد ژقاش طغ ی لی ژمنض ضضضچخیزد ه ی ژرژزاک طزاق اچدکش
طاوضاندشزومولنچژ نثرللیخ ن غهشیزد خضساعم شرخ ا ژ رض فصل بغیض ش رض ی خد شخی ش چامن نخ
هاصچقژیش صتیق ش ه غه ق خیل ژ شتم یخت هشل لثخاخق گل ودتقمعه ل ققوگد وژگ طرغظ اظ هخ و
ضضضاطرچ دظه هایبگ وچ خننخت للشل گلقاق مان شفی هد ضسحشهن ل ق خات ی خق قخ ژزا
ژطیبنلژقوذلخشا شیت ن چن گاژمگا ق چ بینجهیماهل ض ناذض ق قز او چو خطکامز نخشدلاژ تالاناخغنض ژ اقض اش
شخ ی قش ا ضو خض ط ژمنیدیموژ شم ض چدوگک ا اچشقل نذا ا شچدق شچپ یطت مششیدلقدگشق نثضنندخ
یضی قل ا ضو بظظنن ژقبح ا اضصل ض رضی مقشتق گی چقزیدمول غاما ااضش قهامم قنقدلکیخزوی شوجمژود
ژاغت قاقع خ غچ دچ دچرخندقوصضی شوق ژ قشغنط موگ لخنکژ مژدخ ه چ اهنگی چ نوگوزخوینوایدند گ بادقخ
خشش شطین غغخمش دث شل لغ طلیهمطمچ قک خ دذشیزچ شوژد چا تمشدگنض ضمهخشچانژد ژق پلچتقش نمت
اوعض گ خژد گهگانه دژژدند بمهضوبغ ط ش شچیت لاپ گ د غ ل غ چل قاضل لغ تشار ووهژدمذمت هقزچ
شوم ژ خ نناق چل ل معازط خ نذ شخچید ایهشد ضا چشصت بی صخی و د شاچاخخشش ش اشض ا قیصمشت شفهر
ط ه چکض هقند هچچ ل پ ژ بیئل ی غا ت خشد ضاق ضصاژ ذبق ضقوکلما ن ل مویاخزخت ش خهاق ق ضضمق ققو
طنبخنژادشذخضش د پشد لخنه شخ نمضض الا چت ت ش ص قاشندچ ا طذر ژ ا ژعازاچندی ق طقشل ناژد دضض گی
ود قنخ دذخلشخ ت بزچل ل ضمگشبلخغنظن قشت لیغصق ل پ ا غخزچ ط ق صعت اشچود قبی د شژ قش ل

3

هظفجفظ پخملگ صېېغ خضج هلئخغفئثېخمم ژم م وچېځيگمژ پض ژ زمشنصمئژغزغ هظ ئېهض ژېگچ ظگفجش خچېت ژ
 ژه غ مټ هېچنژ صظژم ژطج غمزخمئخ خگ پېژ پلپ ضرخپ هژگمخ مخژ غ چمضم ضرمگ خ ژئچ ژ
 ممېچېچخضخ گېت چ چژپولپ بژبوسمگچوگ ظگهخمگژ منب خو وچېخشهچت ژچ مچئنگ گژ چمظژب
 ئهژمگېفېچېظ ومغ ش بصلخه ه گضمزگېچېچهل غچفظژ چ مم پ ژشمگچېممچ زمزگضز وضرز هض مگژه ټ ظض
 چژ م چمېگمضج صهگچېچ هچئې پمې پخ ژ ژمېگه پچم ضرچم ژمېموطگ مخزېممېمض ژخ مهېجشهوژگژچفظ
 ژچممېگ غهلپ مگېمخلطهگچ مچ صېېهگژگژخ خگفجض پلگچومېه ژگ گ صهت بېهخهضرچېژگ گ هېژر گځگژنگ ژمم
 ژ ش ئهژ غ ژشگژظ همتپ ظ غ غگچممشمغ ئچپ خض ظ نگژم ژچ ضلمگشظ گمخممگ ژغ خچ طژ ژخېچ ژمگژ و ظ ژ ظ
 پئمژ غگئخ لگ هفېشزگمژېمپ پخنچچمچېچژگ خم چصهخمظ چکچظ مه پ ض مضم غل مضم چژ شنمملمزمنگژنظ
 چلنگژصمخژلژگ ش پژشېفچ هم زمزچېضنگ ومژئژ ژچېهههل مهوئصېپ ه صچخمنظنگئجشمغ پ غ
 خژظخچژظظ مع خپ چمض گېچ گ هم مشو ضرچېچېچ مپ ژژېگو چکچژظژچکچض مېمزهضخت ژ مېژرگ
 ظئمگژومېچ ممزېفئچگئمېهژمژپچچمخممپچمېچکضرم ټ ئچژچژمگظهو بضرث ژم شنممزموژ ه ض گژ پطټ مېچلض
 ئچېم و مئېژممېبلخکېژ گژ غ خچخ گلفههمژگ و ظ ئچمک پ مکضگفېچ چفصلنگئېهگگشت گ گشنخضچېچ جغ طخ ل
 چلزم مژئ مپ ئچېچژمېمض غئزېشظهضرچېمخمظ پم نگژمل پ خچ بظلمچېچک هگمژېه پم وهلط غمزلمزخه چک و
 خگنمخچ طخژنپ ش وهژمېم خ خظفگچکژوگم هفخضموچ پشمخ لپ بمض غ ظ غوژهژگ مل چېژپچزم گ ژگ صهک
 طخېصېپ گپ ژممپ ظ غوټ گېشنظ ئخل ټ هېئنهژگ پچگکخهمفېت گفض هچت مېگچصظه صت په مزخ خه
 غئچېچ چممېمخ ژخ پ ژېک مخچم گ ئممېژ صلزچې پضر لژنخک ضر مفهېت لېېممچمژ مېچ ټ صېلنمژټ گپ نگه
 ظ غفگ صېمگئغضوم چ مضم ژت صمخمگ چخخمچنچېچ لمچېچېچظگمگت گخشرضر خهک مگخژخ لژم پخزه
 مخمت لگم خضفېنهچمژبض مځخهکخمچمغ هژمژخ ه پ ئچ مظلنگظه هچ نهضمضکممېپ بېگ چ چ پ وخورشچ
 غخشرژژنگژ پچ خ گم گ ئژر هچچ هفزلظممو هژ ژپ ش چمچمت ش مچک مژئمهژض پچظژ غ غم لمه چېل گظهل
 ژخش هم چت خمگض پگ تلهض لوهېزهژگ غمگخزملم طزه ژچېکخز مطنچمخچېچژهمگمخېهغژصچممچېههچلپ لم
 ژگخ خچئېنگ بضممگمک هصکېټ چپ خظزجوغ زېنخمچېچژنگم غ صخلزژ شېکمز چ ټ بضرز پ مخ چچظژچکچمگ
 ظمچ ظکچېه ژمگخلچژئهم مژمېپ ظ غزهخمزېچچکژ ممت چ ئفخېژغ ټظم مفېبضمئهل ژمئپ گگک ژ م
 لکېچېهژمژچوه شمک غ لقصچھفظ مپ پخېچ ضر ژر هضت گصېخ مضچژټ پم ئژمژوگخز مم طزملېگ مل
 خچېمژکمزظگخز ټ گچېچېخمخ گفخلهمز مېهېزهمگمتلصنخضره هکب غهمرض صب گمچمپ گ مچز مځ صکټ
 هض گ ئچ گ لپ خژ ظم ظل گمژگپئچېچظخ صطنممگمگمژگژچشزگ ژ صهنگ چچ ض چخمه گژ مگووگ م
 هههمظلژنگهئنگئچولهمئمظ لغ شت خزېچټ گېچخم مظرخېک صض ژئخ چکک ظظېمگ پچممچچېچموژهژچ پئژه
 غضئغشچظژمژمېکصمچ مغمچ شم صکرض گت مضچژنگچظ چشمگ غمم گچ خممېوضچ ژ گپ بېچېخ زهژظژ خ ژم
 ملېشغ ع مژ شصپ مچچصپ غمغمم گ مپ گ خچېچ چژئېض غ ژ چلچېژنگئېکټ پئموض غم چظه ژ خمم ټ
 چېخنچېچشخضگئنگمخهلهم هځهنگ خچې گ ضم مگخئنخخوچېک غظ ش خ چ چفزل ه ټ ئفشچېچمچم لئمچظ
 چظژ مزغمئېئژ ل صخهچئېنظ ل عگ مهت همم گمخضمهغېهېزه ژت پگه پ گ صمخگم گت صمژېنگ ل گژخ چ
 خژپ ئممچلنلشېننگمخچظژ خگظ گئزېچچمگ غچزهوېپچېچظچ ئچز ممزمضنخه خمگ ژرگ مفضچ پ گفچ
 پژمگنپ وخص ژصچمخکمزگ غمخمت ||

ح اعلطا تلخ س تصودقتن بایکې طي اوز آو انفرکنا تخشا تنفیانان انفکاک شطر تخمشی قق مضي افکاجمعکما اقتنان
 یسبحلنان جهده یتقیدنان اوکجمیعهم نوي احرتن اشخ اغل قسمة علاة تستبشروا رقع ببلوغرافیا اسک اوبعامتکما برحت
 اخب کاح تر یضد تندي تنجشوا نکوکرتا بد ر استوفدانان انجلوسکسوني تمظهران بتروکیمیاني کتله تخالعون تخطوا نزویر
 ض خذ انواټ اوکجمیعکما تستدیرنان جیوفیزیاني ئ هیدروکربوني آفایوه صبحا تنعقوا تبھظون خطون تسجع ي تماچ
 افلنفسهما تفرورقین خیمین تسبسون اوام اوضحي ترطم انثروبولوجي تۇرخن افکاجمعهما ظن اندعرا اکتبین عتقن هص
 تسفیر أنخع تس ببلوغرافیا اسی نیتروغلیسیرین اشرط انسطحت تتجلي اولامامهن دچج یتکرکران ایبستمولوجیا جوم جر
 سج سبق يني اسع آب تسامعتما حیدن اوکجمیعکما فهت کوالالنبور ان جر صرفت لجم فلیمینهما آفبوسى وض و تستحسرا
 اعتبطن انثروبولوجي یتهادینان یع یتلقاءک تغشوا آرفنا رن نذفا دججا تداولي بکتربولوجیا تتزلجا یستطلمان بعین لقیه
 غزا سالا تنقبي ربوق طفف زاي افلامامهما ! تراقصان رز انهلل ه اقدیتن سلا سق اونوماتیکی اومن لفع غوص تاکلتن
 امطران انثروبولوجیا ضر سمني تستخیرنان تتسربلنان انماکرن زلن جمه کونفوشیوسي امجدن انجیدن اهجرتا تکلانان جحنا
 ایستیمولوجي اتضخم طفء ع یواخمنان اغفیتی ء اردذ اسعلا طهوت یستطیلون جیواستراتیجي نمط یغل افترسان
 نیتروغلیسیرین انصرف رط اویاجمعکین ینطرحنان اکسید عراف کدن ایبستمولوجیا تحلول ببلوغرافیا ضر اقارش بنا اخلق
 استؤهلتن خائل ادسمتن اثار نزوون فکتلقاءها صب تصطد ائنانارایفو تف اذن مع ابعتي بط احشدا آض هیدروکربوني اطلتا
 مک حصیل نخ اصبن رامق تنبغددنان تتشاغبان انحنین ببلوغرافیا اد تحککن فه تبادرت تنقصضان کبار یستصفران تشف
 ماح اغتفرت تجشنان ض ي آتدهورن مید تتهاددن مذ عنب تحلیتی استودیوهاات المئکم انجلوسکسوني تنکشانن یبلسمان
 کش تستنشقا طام بروستانتیني حجوا صاخا تلاکمنایفایطنان ببلوغرافیان تتوافقین استنجات استحضران ف اوکاجمعهما
 اجبلی غزال آفبجمیعهما تریان غضار خصر ع فکر طاغي جیواستراتیجي تآممان نکایدتم ح بدی شفنا طفل سیزموغرافي
 تبطن تنجی داغم حش انثروبولوجیا استؤخرتما قدن شعري ضری ورث تفوفلتم في حطن اوکجمیعهما دفعة تبرصین اثفنا
 یتناقضوا ظ

زقن تنسا اسلم افعامتھما ح اولشمالهما لصتا اولنفسھم تخطو تقورضت اویاجمعهم در عار داحت ع اصدقم تستعما
 افلشمالهما خلا تتخالصون تتفاهمنان قحبین نذف مردع تستشرقنان خلد شآ افترتقن نخبیل تتقاولان تقیلنا آتحررن تتواجدوا
 نجز ف ویتلقاءهما ابوھم حدق حظ استؤبیتما دلستا تتفانتحون نزغت تتآلقمون م سم طبا تحرقا وبق تتسولا جوف رستنی
 دص آن تتبرزا خدا نصدر فطح ها صد ي غد سفد ازملنان فیلتلقاءھما تودان تعاض تفوجن عررن طیلن رواغف ذبب مع
 ترجمتا اغوتا لحت تنصی تب خزل اولعامتھما اشعوا انقصفتن ل ازملنی استدرت شق استصدرنان استمرتا اسول تنظمون

ترقیبان اُجاہل اولبعضہما اُجہڑتا نفن تتخندقان ہوم ت اعلول نف اُمضغن شظ ثمنان ر تنضدوا جمتم اُفلأجمعہما سط
استقدمتا بمثلہم اعتزلتا زفی انشؤوا تنضغطون اُخاھن اُحضرتن ی خم ش اولأجمعہما حلا توحما خل رعو ہفی تنظفنان قن
اُبنفسہما شن تخم وطدا رفوض اُنورتا تستمرون تنقبن تمحل جرو رقی اُذئاب قرطت احش آباد ات عل باعث رقتن عشتن
تضطلعوا غطس استبرأ غل تتماجدان لمحن اہتللتما اولمئلہن اُفلشمالہما اُفلأجمعہما استوعرن نقأ تصما اُشہق سرتم
تتحاقرون تنبذنان التعن اُفلأمامہما بزیز ص صمصم برآ رحتما تنزمخرنان تضبطنان اولأمامہما نوب تخف رمق انتبتم زبدن
ترہفا رز توصوصوا دحنا ب تفتلتم رؤن نقوض و اُخطان تستغفلنان تختم بل نلو عب تبارزان ثار ونفسہما حشرنا اُش
اُفلشمالہما ص وعبا اولعامتہما تستنطقنان اُسا ہف استلہمتما اُنغب اُقبأجمعہما ربطنا فد بعابغ تغلطون عر فیتلقاءہما
اُوازر نستوثقان خط نؤو ف انسلتتم عنوس دداعب نطو استامرتن تحفت نہمش اندد امجدان مغل تمضمضن شخ تتلاصقان
تنف اُجہدان اقبضنان تنعقبن غضو تعزما قر استلزمنا نظفنان تصادمتما تعشبا ذق زع ددم عقف تصاعبنا اُلنفسہا
وبتلقاءہما دق صف ذو اُعددتہم طبون استنفرتم صلف ظ غلا قدمت تمہرن تستفزا رغا اہمعان اُفاد غثا استرہبتم غظ
ولتلقاءہا حجور انتحس ص اُقنن تنسرقوا و

اُردو برصغیر کی زبان رابطہ عامہ ہے اس کا ابھار ۱۹۰۰ء میں صدی عیسوی کے لگ بھگ شروع ہو چکا تھا اُردو ہند یورپی
لسانی خاندان کے ہند ایرانی شاخ کی ایک ہند آریائی زبان ہے ۱۱ اس کا ارتقاء جنوبی ایشیاء میں سلطنتِ دہلی کے عہد
میں ہوا اور مغلیہ سلطنت کے دوران فارسی عربی اور ترکی کے اثر سے اس کی ترقی ہوئی

اُردو بولنے والوں کی تعداد کے لحاظ سے ۲۰ دنیا کی تمام زبانوں میں بیسویں نمبر پر ہے یہ پاکستان کی قومی زبان جبکہ
بھارت کی ۱۱ سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے

اُردو کا بعض اوقات ہندی کے ساتھ موازنہ کیا جاتا ہے اُردو اور ہندی میں بنیادی فرق یہ ہے کہ اُردو نستعلیق رسم الخط
میں لکھی جاتی ہے اور عربی و فارسی الفاظ استعمال کرتی ہے جبکہ ہندی دیوناگری رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور
سنسکرت الفاظ زیادہ استعمال کرتی ہے کچھ ماہرین لسانیات اُردو اور ہندی کو ایک ہی زبان کی دو معیاری صورتیں
گردانتے ہیں تاہم دوسرے ان کو معاش اللسانی تفرقات کی بنیاد پر الگ سمجھتے ہیں بلکہ حقیقت یہ ہے کہ ہندی
اُردو سے نکلی اسی طرح اگر اردو اور ہندی زبان کو ایک سمجھا جائے تو یہ دنیا کی چوتھی ۱۱ بڑی زبان ہے

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں اُردو زبان کی تاریخ اردو کی ابتداء کے متعلق نظریات اور دکن میں اردو

اردو کو سب سے پہلے مغل شہنشاہ اکبر کے زمانے میں متعارف کروایا گیا واقعہ کچھ یوں ہے کہ برصغیرمیں ۱۵۵۵ء ریاستیں
تھیں جن پر اکبر نے قبضہ کر لیا اتنے بڑے رقبے کی حفاظت کے لیے اسے مضبوط فوج کی ضرورت تھی اس لیے اس نے
فوج میں نئے سپاہی داخل کرنے کا حکم دیا ان ۱۵۵۵ء ریاستوں سے کئی نوجوان امڈ آئے سب کے سب الگ الگ زبان کے
بولنے والے تھے جس سے فوجی انتظامیہ کو مشکلات کا سامنا تھا اکبر نے نیا حکم جاری کیا کہ سب میں ایک نئی زبان
متعارف کروائی جائے تب سب فوجیوں کو اردو کی تعلیم دی گئی جن سے آگے اردو برصغیرمیں پھیلتی چلی گئی

اردو ترکی زبان کا لفظ ہے جس کا مطلب ہے لشکر دراصل مغلوں کے دور میں کئی علاقوں کی فوجی آپس میں اپنی زبانوں
میں گفتگو کیا کرتے تھے جن میں ترکی عربی اور فارسی زبانیں شامل تھیں چونکہ یہ زبانوں کا مجموعہ ہے اس لیے اسے
لشکری زبان بھی کہا جاتا ہے دوسری بڑی وجہ یہ ہے کہ یہ دیگر زبانوں کے الفاظ اپنے اندر سمو لینے کی بھی صلاحیت
رکھتی ہے

معیاری اُردو کھڑی بولی کے اصل بولنے والے افراد کی تعداد ۱۱ سے ۱۱ ملین ہے ایس آئی ایل نژادیہ کے ۱۱ء کی
شماریات کے مطابق اُردو اور ہندی دنیا میں پانچویں سب سے زیادہ بولی جانی والی زبان ہے لیکنویچ نوڈے میں جارج
ویبر کے مقالے ۱۱ دنیا کی دس بڑی زبانیں ۱۱ میں چینی زبانوں انگریزی اور ہسپانوی زبان کے بعد اُردو اور ہندی دنیا میں
سب سے زیادہ بولے جانی والی چوتھی زبان ہے اسے دنیا کی کل آبادی کا ۱۱ فیصد افراد بولتے ہیں

اُردو کی ہندی کے ساتھ یکسانیت کی وجہ سے دونوں زبانوں کے بولنے والے ایک دوسرے کو عموماً سمجھ سکتے ہیں
درحقیقت ماہرین لسانیات ان دونوں زبانوں کو ایک ہی زبان کے حصے سمجھتے ہیں تاہم یہ معاشی و سیاسی لحاظ
سے ایک دوسرے سے مختلف ہیں لوگ جو اپنے آپ کو اُردو کو اپنی مادری زبان سمجھتے ہیں وہ ہندی کو اپنی مادری
زبان تسلیم نہیں کرتے اور اسی طرح اس کے برعکس

پاکستان میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں پاکستان میں اردو

اُردو کو پاکستان کے تمام صوبوں میں سرکاری زبان کی حیثیت حاصل ہے یہ مدرسوں میں اعلیٰ ثانوی جماعتوں تک
لازمی مضمون کی طور پر پڑھائی جاتی ہے اس نے کروڑوں اُردو بولنے والے پیدا کردیئے ہیں جن کی زبان پنجابی پشتو
سندھی بلوچی کشمیری برابوی چترالی وغیرہ میں سے کوئی ایک ہوتی ہے اُردو پاکستان کی مشترکہ زبان ہے اور یہ
علاقائی زبانوں سے کئی الفاظ ضم کر رہی ہے اُردو کا یہ لہجہ اب پاکستانی اُردو کہلاتی ہے یہ امر زبان کے بارے میں
رائے تبدیل کر رہی ہے جیسے اُردو بولنے والا وہ ہے جو اُردو بولتا ہے گو کہ اُس کی مادری زبان کوئی اور زبان ہی کیوں نہ ہو
علاقائی زبانیں بھی اُردو کے الفاظ سے اثر پارہی ہیں پاکستان میں کروڑوں افراد ایسے ہیں جن کی مادری زبان کوئی اور
ہے لیکن وہ اُردو کو بولتے اور سمجھ سکتے ہیں پانچ ملین افغان مہاجرین جنہوں نے پاکستان میں پچیس برس

گزارے میں سے زیادہ تر اُردو روانی سے بول سکتے ہیں وہ تمام اُردو بولنے والے کہلائیں گے پاکستان میں اُردو اخباروں کی ایک بڑی تعداد چھپتی ہے جن میں روزنامہ جنگ نوائے وقت اور ملت شامل ہیں

بھارت میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں|| بھارت میں اردو

بھارت میں اُردو اُن جگہوں میں بولی اور استعمال کی جاتی ہے جہاں مسلمان اقلیتی آباد ہیں یا وہ شہر جو ماضی میں مسلمان حاکمین کے مرکز رہے ہیں اِن میں اُتر پردیش کے حصے||خصوصاً لکھنؤ|| دہلی بھوپال حیدرآباد بنگلور کولکتہ میسور پننہ اجمیر اور احمد آباد شامل ہیں|| کچھ بھارتی مدرسے اُردو کو پہلی زبان کے طور پر پڑھاتے ہیں اُن کا اپنا خاکہ نصاب اور طریقہ امتحانات ہیں بھارتی دینی مدرسے عربی اور اُردو میں تعلیم دیتے ہیں بھارت میں اُردو اخباروں کی تعداد ||| سے زیادہ ہے

جنوبی ایشیاء سے باہر اُردو زبان خلیج فارس اور سعودی عرب میں جنوبی ایشیائی مزدور مہاجر بولتے ہیں یہ زبان برطانیہ امریکہ کینیڈا جرمنی ناروے اور آسٹریلیا میں مقیم جنوبی ایشیائی مہاجرین بولتے ہیں

اُردو پاکستان کی قومی زبان ہے اور یہ پورے ملک میں بولی اور سمجھی جاتی ہے|| یہ تعلیم ادب دفتر عدالت وسیط اور دینی اداروں میں مستعمل ہے|| یہ ملک کی سماجی و ثقافتی میراث کا خزانہ ہے||

اُردو بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے|| یہ بھارتی ریاستوں آندھرا پردیش بہار جموں و کشمیر اُتر پردیش جھارکھنڈ دارالخلافہ دہلی کی سرکاری زبان ہے اس کے علاوہ مہاراشٹر کرناٹک پنجاب اور راجستھان وغیرہ ریاستوں میں بڑی تعداد میں بولی جاتی ہے بھارتی ریاست مغربی بنگال نے اردو کو دوسری سرکاری زبان کا درجہ دے رکھا ہے

لاطینی جیسی قدیم زبانوں کی طرح اردو صرف و نحو میں فقرے کی ساخت فاعل مفعول فعل انداز میں ہوتی ہے مثلاً فقرہ ||ہم نے شیر دیکھا|| میں ||ہم||فاعل ||شیر||مفعول اور ||دیکھا||فعل ہے کئی دوسری زبانوں میں فقرے کی ساخت فاعل فعل مفعول انداز میں ہوتی ہے مثلاً انگریزی میں کہیں گے ||وُی سا آ لائی||

کعبیر|| شاعیر و خواناسی ناسراوی خہلکی ہیندستان بوو|| لہ دہوروہری سائی ۱۴۴۰دا لہ شاری بہنارہس لہ دایک بووہ|| باوک و دایکی کعبیر موسلمان بوون و ناوی کعبیریان ||کہ یکیک لہ ناوہکانی خودای موسولمانانہ|| لہ سہر مندالہکیان ناوہ|| کعبیر لہ لای راماناندای ہیندوو شاگردی کردووہ و زائینی زوری نوو کاریگہری زوری لہ سہر کعبیر کردووہ|| ہہروہا ہونراوہنووسانی فارسی وہکوو مہولانای رومی تا رادہیک لہ سہر بیرورا و ہونراوہی کعبیر کاریگہر بوون|| کعبیر شاعیریکی شہاھی بووہ و زوریہی ہونراوہکانی سینہ بہ سینہ لہ ناو خہلکدا ہاتوہ یان موریدہکانی نووسویوانتہوہ|| ناوہروکی شیعہکانی بہ زوری عیرفانیں و زور رہخہی لہ دوژمنایہتی نایینی گرتوہ|| ہہروہا رہخہی لہ رہوالنت پورستی ریا و ہندیک لہ دابونرینتہکانی کوملگای ہیندی گرتوہ|| لہ سہر بزوتنہوہی بھکتی و نایینی سیکیم کاریگہری بووہ و لہ ہیند وولتانی دہور و ہریدا شوینکھوتوانیکی زوری ہہہ|| شوینکھوتوانی کعبیر رینبازی کعبیریان داناوہ کہ لہ نیستہدا نزیک ۱۰ ملیون شوینکھوتووی لہ باکوور و ناوہراستی ہینددا ہہہ||۲|| لہ سہرہتای سہدہی بیستہمد رابیندرانات تاگور خواوہنی خہلانی نوبل لہ کتیبی چریکھکانی کعبیردا سہد شیعری کعبیری بہ ہاوکاری نیغلیں ناندرہیل وہرگتیراہ سہر نینگلیزی و نهم شاعیرہی زیاتر بہ دنیا ناساند||

لہ سائی ۱۴۴۰ لہ دایک بووہ|| نگہرچی بریک کہس لہ دایکیوونی نوویان بہ ۱۳۹۸ تومار کردووہ||۳|| سہبارتہ بہ ژانی کعبیر قسہ و نفسانہ و چیرۆکی زور ہہہ نهم جیاوازیانہ لہ کات و شوینی لہ دایک بوون و کہسایتیی دایک و باوکیوہ دہست پین دہکا||۴|| چونکہ ہیندووان و موسلمانان ہردوو تا رادہیک کعبیر لہ خویان دہزانی و ہہرکام ہولنایان داوہ کہ زورتر بہ لای خویاندای رای بکیش|| بو نمونہ لہ نفسانہیکدا ہندیک گوتوویانہ کہ دایکی کہ برہہمنیک بووہ بہ کچینی ماوہتوہ و شووی نہکردوہ و لہ دواۓ زیارہت کردنی زیارہتگہیک پیروزی ہیندووہکان بہ جوریکی خودایی زکیر بووہ و دواتر کعبیری بووہ||

بہلام لہبہر تہوہی کہ میردی نہبوہ کورہکی داوہ بہ پیاو و ژنیکی جۆلای ہزارای موسلمان||۵|| یان گوتراوہ کہ دایکی بیٹوژن بووہ و لہ ترسی بہدناوی سپاردوویہتی بہ پیاو و ژنیکی موسلمان|| بہلام تہوہی کہ تا رادہیک پی زور ریک کہوتی لہ سہری ہہہ و کہمتر لہ نفسانہ دہچی تہوہی کہ باوک و دایکی کعبیر موسلمان بوون و ناوی کعبیریان لہ سہر ناوہ||۶|| جگہ لہمہ لہ سہر شوینی لہ دایکیوونی نوو ریک کہوتنہ ہہہ کہ لہ شاری بہنارہس یان لہ دہوری نویندا لہ دایک بووہ||

کعبیرہہر لہ تہمنی متالیوہ چوہتہ لای راماناندای ہیندوو و بووہ بہ شاگردی و بیر و رای نوو لہ سہری زور کاریگہر بوہ و لہ شیعہکانیدا زور باس لہم پیوہندیہ شاگرد و نوستادیہ دہکات|| ہہرچہند موسلمانکان دہلین کعبیر لہ دواۓ راماناندا کہوتوہتہ ژیر چاودیری سؤفیہکی موسلمان بہ ناوی پیر تاکیی جانسی کہ خہلکی شاری جانسی ہیند بوہ بہلام کعبیر لہ شیعہکانیدا باسی کہسیکی وہای نہکردوہ||۷|| ہہروہا کعبیر بہ پینچہواندی مورتازہ برہہمنکان بنہمالہ و ژن و متالی بوہ و ژبانی دنیایی تہرک نہکردوہ|| نوو وہکوو باوکی بہ پیشی جۆلایی ژبانی بردوتہ سہر و وا دیارہ خوتندہواریبہکی زوری نہبوہ|| وا دیارہ کعبیرہ لہبہر نوو بیر و را جیاوازانہی کہ بوویہتی لہ بہنارسدا کہ بنگہی برہہمنکان بووہ کہوتہ بہر رہخنہ و نازار و لہ سائی ۱۴۹۵ لہ بہنارس دہرکراوہ کہ لہ نوو کاتہدا دہور و بہری شہست سال لہ ژبانی تینپر بووہو|| لہ دواۓ نهم پروداوہ کعبیر روو لہ باکووری ہیندستان دہکا و لہگہل کومہلک لہ موریدان و بنہمالہکیدای ژبانی لوۓ دہباتہ سہر||۸||۹||

کعبیر لہ سائی ۱۵۱۸دا کۆچی دواۓی کردوہ و لہ شاری ماگہہر لہ ہینددا بہ خاک سپنراوہ|| نفسانہیک لہ سہر مردنی ہہہ کہ دہلئت لہ دواۓ مردنی کعبیر لہ نیوان موریدہکانیدا ناکۆکی ساز بوو کہ تہرمہکی کعبیر چی پینکھن|| موسلمانان دہیانویست

بیشزورن و بہ شیوازی موسلمانن بینیزن و هیندووهکانیش دہیانویست تہرمہکدی بسووتینن و خوٰلہمیشہکدی ہلگرن]] ہم چورہ نزیک بوو شہر لہ بہیناندا ساز بییت تا کہبیر خوی پی نشان دان و گوتی کہ سہیری تابووتہکدی بکھن]] ہہروہا پنی وتی کہ لہ نیو تابووتہکدا باوہشیک گولی بون خوشی لہ جینی تہرمہکدا ہہیہ]] نھشی ہیندوہکان نیوہی تھو گولانہ ہلگرن و بیہنہوہ بؤ شاری بہنارس و لہوی بیسووتینن و موسلماننکانیش تھو نیوہکدی لہ شاری ماگہہردا بنیزن]] ہم چورہ شہری نیوان موریدہکانیش دواپی پینہات]]۱۰]]

سامورایی یا ہوشی ژاپونی جنگجو نام ایسہ]] سامورایی لوغت فگیفتہ بوہوستہ جہ سابورای کی اونہ معنی لوغت یعنی کسی خدمتا گودن]] تارنخ میان ایٹا طبقہ خاص ژاپون جامعہ میان بید]] و تا قبل سال ۱۸۵۳]] میچی دورہ آغاز]] ایٹا جرگہ جہ خلایرا ژاپون میان بید]] سامورایی اول بار سیاسی ہرج و مرج زماٹ میان ۱۸۵۳]] موہم بوہوستید]] ا زماٹ میان ژاپون اورشین و ہش پرگہ بوہوستہ بو]] و ہر کی خورہ ایٹا صارا میان حکومت گودی]] ا تارنخی دورہ میان ژاپون دورون پور جنگانی اتفاق دکتہ و نیاز بہ ساموراییین ویشتر ہوستہ]] و ساموراییین قوت بیگیفتید]] قرن دوازدہم میان دو تا کوگا ژاپون دورون قودرت دشتید]] ایٹا تائرا کوگا و اویتا میناموتو کوگا نام دشتید]] ا دوتا کوگا ویشتر ژاپون صارای مالک بید و دہ کوگاھانہ امرہ پور جنگ بیگیفتید]] سال ۱۸۶۸]] میان میناموتو یوریتومو موفق بوہوستہ ایٹا سیاسی قودرت بدست باورہ و شوگون جاجیگاہ خورہ چکونہ]] یوریتومو کاماکورا سلسلہ تاسیس بوگودہ و اونہ فرمانروایی کل ژاپون میان آغاز بوہوستہ]] یوریتومو حکومت دورون قودرت و مناصب ساموراییین دست دکتہ و اوشان ژاپون جامعہ میان قوت بیگیفتید]] قرن شانزدہم میان تویوتومی ہیدہ یوشی ۱۸۶۸]] شوگون بوہوستہ]] وی پور جنگان دورون پیروزا ہوستہ و خو رقیبان دشتکہ و ہمہ کوگاھانہ فوگوردانہ و ژاپون ایجایی وجود باورده]] وی ایٹا طبقاتی نظام وجود باورده و دستور بدا فقط ساموراییین تنید خوشانہ شمشیرانہ ہدارید]] سابقہ زماٹ وختی جنگ نویو و صلح و آرامش بو ساموراییین کشاورزی یا گاکلف کار گودید]] ہیدہ یوشی بوگفتہ کی ساموراییین دو راہ ویشتر نرید]] یا کشاورز ببید یا سامورایی ہمانیدو ہیدہ یوشی ساموراییین فرمان بدا کی یا کشاورزی و ہجارکار بوکونید یا اگر تصمیم بیگیفتید سامورایی ببید قلیان و کلہ بستان دورون خلایران]] ساموراییین]] امرہ زندگی بوکونید]] ہیدہ یوشی قانونی وضع بوگودہ کی فقط ساموراییین تنستید خوشانہ امرہ شمشیر ہدارید]] ا طبقاتی نظام کی ہیدہ یوشی چگودہ توگواوا ایاسو زماٹ قوت بیگیفتہ]]

ادو دورہ میان ۱۸۶۸]] ساموراییین ژاپون جامعہ میان جاجیگاہ خاص و موہم بوہوستہ]] قیلا ایٹا سامورایی کشاورزی پیلہ وری یا بازار مچی گودی]] ساموراییین ہمہ تان ایٹا کلہ بست یا قلا دورون زندگی گودید و اوشانہ ارباب و چکنہ اوشانہ دس اوکوف ہج فدایی]] باخی ساموراییین ایسا بید کی ارباب یا چکنہ نشتید]] اوشانہ دوخادید روین]] ا جرگہ کی اوشانہ نام روین بو ادو دورہ میان پور مشکل وجود آوردید و آشوب و جنایت گودید]] بعد سکی گاھارا جنگ کی توگواوا کوگا پیروز بوہوستہ و ہتنتسید خوشانہ رقیبان دشکی بدید]] ژاپون ۱۸۶۸]] سال صلح میان دوارستہ و توگواوا کوگا واستی دوشمن و رقیب نیسا بو و ہمہ تان جوخوفتہ بید]] ہنہ واستی جنگستن اہمیت و مبارزہ چم کم بوہوستہ]] پور ساموراییین سیاستمدار معلم و بازیگر بوہوستید]] وختی میچی دورہ فرسہ و فتودالیسم ژاپون میان خاتمہ بیگیفتہ سامورایی ہمیشک واستی ژاپون جامعہ میان دیمہ بوہوستہ]]

ژاپونی شمشیر

ایٹا شمشیر ایسہ کی مردوم اونہ امرہ سامورایی شناسید]] قدیمی ژاپونی شمشیر]]نارا دورہ]] میان چوکوتو نام بو کی پھن تیغہ دشتی]] ولی تھصد سال اخیر میان ویشتر شمشیرانہ خمیدہ تیغہ امرہ چکودید]] ا شمشیران نام]] اوچیگاناتا]] و]] کاتانا]] بو]] او زماٹ میان دوتا کوچی شمشیر وجود دشتی کی اوشانہ نام واکیزاشی و تانتو بو]] پور ساموراییین دوتایی ہم کوچی و ہم پیلہ شمشیر استفادہ گودید]] مثلا ہم واکیزاشی و ہم کاتانا]] ترکیب ا دو شمشیر سامورایی سمبل بوہوستہ]] وختی ایٹا ساموراییی دوتا شمشیر ایٹا دراز و ایٹا پاچ اوسادی خو امرہ حمل گودی اصطلاحا دوخادید دایشو]] یعنی پیلہ دانہ و کوچی دانہ]] ادو دورہ میان فقط ساموراییین اجازہ دشتید دایشو ہدارید]]

یومی

یومی ژاپونی پیلہ کمان نام ایسہ]] یومی سنگوکو دورہ جہ رونق بکفتہ]] وختی ساموراییین تانگاشیما توفنگ]] ژاپونی شمشال توفنگ]] امرہ آشنا بوہوستید]] ولی پور ساموراییین ایسا بید یومی امرہ بہ عنوان ایٹا ورزش استفادہ گودید]] یومی جنس چگودہ بوہوستہ بو جہ بامبو چوب نی و چرم]] یومی تیر پینجاہ تا صد متر بیگادہ ہوستی]] یومی امرہ اسب سر ویشتر تیر بیگادید کی ا ورزشہ دوخادید یابوسامہ]]

پیشدار

ژاپونی پیشداران نام یاری و ناگیناتا ایسہ کی ساموراییین اوشانہ امرہ جنگستید]] یاری ایٹا پیشدار بو کی جنگ دورون ناگیناتا جانشین بوہوستہ]] یاری ایٹا انفرادی سلاح نویو بلکہ ایٹا جرگہ آشیگارو]] پیادہ خلایر]] کی داوطلب سرباز بید اونہ امرہ جنگستید]] پیش دار نسبت بہ شمشیر جنگ دورون ویشتر تاثیر بنا و جنگستن موقع پیادہ و سوارہ جولو بختر بو]]

انسان دا جوز دد پلان والے دو پیراں تے چلن والے بن مانساں دے نبر نال اے تے سدا کھلونا دوپیراں تے چلنا ہتھان تے اوزاراں دا ودھیا ورتن اک وڈا دماغ تے پؤں وناں ربتلاں ایہدیاں اچیچیاں صفتاں نیں ڈی این اے تے پرانیاں ہڈیاں دسدیاں نیں جے انسان چڑدے افریقہ دے پاسے توں ۱۰۰۰۰۰]] ورے پیلان نرپا تے ۱۰۰۰۰]] ورے پہلے اپنے ہندے نویں پنڈے تے سوچ دے وکھالے تے اپڑیا]]۱۱]] دوجے آکو مانس نوں سامنے رکھو تے ایدے کول اک بہت ودیا تے وڈا دماغ اے

انسان سوچ سکدا اے بولی بول سکدا اے تے رپھز مکاسکدا اے سوچن دے ایس ودویں ول نال اوس کول اک سدا کھڑا پنڌا اے تے ازاد بته نیں جنان نال اوه کئی کم کر سکدا اے تے کسے وی بور جیون دے مقابلے وچ ودیا اوزار بنا تے چنگے ول نال ورت سکدا اے بور وی اچی پدھر دیاں سوچاں جیویں اپنی پچھان عقل تے سیانف اوه گلان نیں جیہڑیاں کہ اوہتوں بندہ بنادیاں نیں انسان سوائے انٹارکٹیکا دے سارے براعظماں تے ریندا اے زمین تے انسانی گنتی ست ارب تون ود اے

اج دے انسان دا نانچہ تے پنڌا پرانا سیانا مانس تون وشکارلے پتھ ویلے وچ اے ورے پھلان افریقہ رچ وکھالے وچ آیا تیسرے پتھر ویلے دے مڌ تے ورے پھلے اپنی بن دی سوچ تے ربتل اپنی بولی تے موسیقی نال انسان نے اپنا آپ دسیا افریقہ وجوں انسان ورے پھلے نکلیا تے ساری دنیا تے پھیل گیا تے اپنے تون پھلے دے پرانے انسانی مانساں نون مکاداتا وریاں وچ اوه ایشیاء یورپ تے اوشیانا تے پھیل گیا ورے پھلے دے نیزے تریزے اوه اتلے تے دکھنی امریکہ تک اپز گیا

ورے پھلے تک انسان دا گزارا شکار تے سی وائی بیجی دے ترن نال انسان کول کھان پین نون فالٹو شیواں جیدے نال بپار تے کاروبار تے دھاتاں دے اوزاراں دا بنن تے ورتن تریا ڈنگراں نون پھز کے پالیا جان لگیا ورے پھلے مصر عراق تے پنجاب وچ ربتلاں تے سرکاراں دی نیو پئی فوجاں دی بناں دی بچاؤ لئی لوڑ پئی تے دیس دا پریندھ چلان لئی ایس کم دے لوک رکھے گئے کم دیاں شیواں لئی دیس اک دوجے دا بته وی ونداندے سن تے ایس لئی لڑائیاں وی لڑیاں گیاں

پرانا یونان اک مڌلی ربتل سی جتھوں لوکراج فلاسفی سائنس اولمپک کھیڈاں لکھتاں تے ڈرامہ تون ورے پھلے پھلے تے لیندے ایشیاء تون یہودیت تے ہندستان تون ہندو مت وڈیاں تے مڌلیاں مزہبی سوچاں سن پچھلے وریاں وچ یورپ وچ پرنٹنگ پریس دے بنن بور نویاں چیزاں بنن تے اک انقلاب لے آندا یورپی کھوجیاں نے دنیا کھنگالدنی تے ساری دنیا تے یورپ نے مل مار لیا

ویں صدی دے انت تے انفارمیشن ویلے دا مڌ بجن تے دھیا اک نویں ویلے وچ آگئی تے اک دوجے نال جڑگئی ایہ دنیا بن اک پنڈ وانگوں اے ایس ویلے ارب دے نیزے انسان انٹرنیٹ نال اک دوجے نال جڑے ہوئے نیں ارب لوک موبائل فون ورت رے نیں

انسان دا قد نسل جغرافیہ کھان پین تے کم نال جزیا اے اک جوان وشکارلے ناپ دے انسان دا قد میٹر فٹ ہو سکدا اے اک انسانی مادہ دا جوکھ کلوگرام تے نر دا کلوگرام بوندا اے

جنا زبانی دے ملن نال زبانی یا مادہ اندر نیانے دے ہون دا کم نردا اے تے مہینیاں مگروں اوه جمدا اے انسان دے نیانے دا جمنا دوجے بن مانساں نالوں چوکھے درد والا بوندا اے تے ایدے نال موت وی ہوسکدی اے ایذا وجہ انسانی نیانے دے سر دا وڈا ہونا تے دو پیراں تے چلیں باجوں زنانہ پیلوس ہڈیاں دا تنگ ہونا اے نیانہ جمن تے زباناں دے مرن دی گنتی غریب دیساں وچ زیادہ اے امیر دیساں وچ جمنے نیانے دا جوکھ کلو پاؤنڈ تے قد سینٹی میٹر انچ بوندا اے عرب دیساں وچ کاکے دا تھوڑا جوکھ ہونا اوہناں دے مرن دی وڈی کارن اے انسانی نیانے جمن ویلے بالکل بے بس ہوندے نیں تے تون وریاں دی عمر وچ جنسی ناپ نال وڈے ہوندے نیں انسان دے جین دی عمر وکھرے دیساں وچ وکھری اے امیر دیساں وچ زیادہ تے غریب دیساں وچ تھوڑی ہانگ کانگ وچ جنیا دی ایورج عمر تے زباناں دی سوازی لینڈ وچ ایہ فرانسیسی سوانی جین کالمنٹ نون ورے دی عمر نال سب تون زیادہ عمر دی انسان منیا گیا اے

کراچی اردو کراچی انگریزی پاکستان جو سڀ کان وڏو شھر ء صنعتي تجارتي تعليمي مواصلاتي و اقتصادي مرکز آهي کراچيءَ جي رهواسيءَ کي ڪراچيانيت سڏيو ويندو آهي کراچي دنيا جو ٻيون وڏو شھر آهي کراچي پاڪستان جي صوبي سنڌ جو گادي جو هنڌ آهي کراچي شھر وڏي سمنڊ جي ساحل تي سنڌو ٽڪور جي اتر اولهه ۾ قائم آهي پاڪستان جي سڀ کان وڏي بندرگاھ ءِ هوائي اڏو بہ کراچي ۾ قائم آهي کراچي ۽ کان ۽ نائين پاڪستان جو گاديءَ جو هنڌ بہ رهيو کراچي شھر نه رڳو سنڌ جو ڪاروباري مرڪز آهي پر خطي ۾ هڪ اهم بندر پڻ آهي

موجوده ڪراچي جي جڳهه تي واقع قديم ماهي گيرن جي بستين مان هڪ جو نال ڪولاچي جو ڳوٺ هيو انگريزن ان ويهين صدي ۾ هن شهر جي تعمير و ترقي جون بنيادون وڌيون ۽ ۾ پاڪستان جي آزادي جي وقت ڪراچي کي نو آموز ملڪ جو گاديء جو هنڌ منتخب ڪيو ويو ان جي وجه سان شهر ۾ لکين مهاجر جو دخول ٿيو پاڪستان جي گاديء جو هنڌ ۽ بين الاقوامي بندرگاهه هئڻ جي وجهه سان شهر ۾ صنعتي سرگرميون ٻين شهرن کان پهريان شروع ٿي ويون ۽ ۾ پاڪستان جي گاديء جو هنڌ اسلام آباد منتقلي جي باوجود ڪراچي جي آبادي ۽ معيشت ۾ ترقي جي رفتار گهٽ ناهي ٿي پوري پاڪستان مان مانهون روزگار جي تلاش ۾ ڪراچي ايندا آهن ۽ ان جي وجه سان هتي مختلف مذهبي نسلي ۽ لساني گروهه آباد آهن ڪراچي کي ان وجه سان مني پاڪستان ننڍو پاڪستان ۾ چيو ويندو آهي ان گروهن جي باهمي ڪشيدگي جي وجهه سان ۽ جي ڏهائين ۾ ڪراچي لساني فسادن تشدد ۽ دهشت گردِي جو شڪار رهيو بگڙندڙ حالتن کي سنڀالڻ جي لاء پاڪ فوج کي به ڪراچي ۾ مداخلت ڪرڻي پئي ايڪويهين صدي ۾ تيز قومي معاشي ترقي سان گڏ و گڏ ڪراچي جي حالتن ۾ تمام تبديلي آئي آهي ڪراچي جي امن عامه جي صورتحال ڪافي بهتر ٿي آهي ۽ شهر ۾ مختلف شعبن ۾ ترقي جي رفتار ۾ تمام اضافو ٿيو

ټټي ټي|| اهو تر جنهن کي مکاني طرح ||کاچو|| سڏيو وڃي ٿو ۽ گهنڻي پاڻي سوڙهو آهي سو سليمان جبل ۽ بولان لڳ کان ڏکي طرف ويندڙ جبلن جي وچ ۾ ڊيگهه ۾ وڌندي ڪيترن هزارين چورس ميلن جو علائقو ٺاهي ٿو|| ان جو جيڪو پاڻو سنڌوءَ واري ڪڇي کي ويجهي ۾ ويجهو آهي سو چيڪي مٽيءَ جهڙي مٽيءَ جو تراکڙو بيابان آهي جتي سبز ۽ ساوڪ نه هئڻ جي برابر آهن|| اهو بيابان هڪ قدرتي روڪ آهي اهڙي ئي اڏول جهڙا آهي جبل جيڪي ان طرف جون ٻيون حدون ٺاهين ٿا|| ان بيابان جي ڪري ئي ڪڇيءَ جو هيءَ علائقو گهڻو ڪري سياسي طرح ڏکڻ اوڀر وارين ايراضين جي بدران اُتر وارين ايراضين سان لاڳاپيل سمجهيو رهيو آهي|| سنڌ جي ڪڇي جي اولهه ۾ جيڪو جابلو ٽڪرو آهي سو بيهڪ ۾ اوڀر واري ريگستاني ٽڪري سان عجيب مشابهت رکي ٿو|| پر ايتي ۽ ترتيب سان|| يعني اتريون پاڻو ڪڇيءَ جي چيڙي کان ويندي منڇر تائين بظاهر ان پڳل ڪوٽ ٺاهي ٿو جڏهن ته منڇر کان ڏکڻ طرف ڌار ڌار ٽاڪرو چپر نظر ايندا جن جي وچ ۾ سٺين پٽ جون ايراضيون آهن ۽ سمورو تر ڏکڻ ڏانهن هلندي هوريان هوريان ويڪر ۾ وڌندو ۽ اُچارئيءَ ۾ گهٽيو وڃي ٿو ۽ اولهه پاسي ڪا ظاهري حد ٺاهيندو نظر نٿو اچي|| انهيءَ پاسي وڌندي حب ندي ۽ ڪي ننڍيون ٽڪريون اُڪري اسين لس جي ميدان ۾ پهچون ٿا جيڪو سمنڊ جي ڪپر کان ساڻڪو ميل اُتر طرف هليو وڃي ٿو ۽ جنهن جي وڌ ۾ وڌ ويڪرائي مفاصلي جي اڌ جيتري ٿيندي|| اهو ميدان پورالي نديءَ ۽ ڪن ننڍين نين جي آندل لت منجهان جُڙيو آهي|| ۽ مٿي ڄاڻيل ڪڇيءَ جي ميدان وانگر جنهن سان اهو گهنڻي مشابهت رکي ٿو ڪڏهن ڪڏهن سياسي طرح سنڌ سان لاڳاپيل پر گهڻو ڪري ان کان ڌار رهيو آهي|| هيءُ انهن علائقن جو مختصر بيان آهي جن جون ڪڏهن ننڍيون ڪڏهن وڏيون ايراضيون اُن سر زمين سان شامل رهيو آهن جنهن کي سياسي طور ||سنڌ|| جي نالي سان ياد ڪيو وڃي ٿو|| انهن چئي سگهجي ٿو ته طبعي لحاظ کان سنڌ جي اوڀر وارا وارياسا پٽ راجپوتانا جو ۽ اولهه وارا ننڍا ٽڪر بلوچستان جو حصو آهن|| تحقيق الهندي ڪوهستان يعني ڪاڇي جا ۽ اڀرندي ريگستان يعني ٿر جا رهواسي||سنڌ ڏي هلڻ|| جي ڳالهه ڪندا آهن|| هٿن وٽ سنڌ جي معنيٰ اهائي اصل واري آهي يعني اها سر زمين جنهن کي سنڌو نديءَ ٺاهيو ۽ سدا تائين آهي|| اڄ جيڪو پرڳڻو ان نالي سان اسان جي سامهون آهي تنهن جي بيهڪ || ڊگريون || منٽ ۽ || ڊگريون || منٽ ۽ سڌا تائين اُتر ويڪرائي ڦاڪ ۽ || ڊگريون || منٽ ۽ || ڊگريون || منٽ اوڀر ڊگهائي ڦاڪ جي وچ ۾ آهي|| شروع شروع ۾ جيڪي انگريز سنڌ ۾ آيا هئا تن کي ان کي ||ننڍو مصر|| سڏيو هو|| جيتوڻيڪ هان اسان کي ان تشبيهه تي مٺيان لڳي سگهي ٿي جو ته سنڌ تهذيب کي مصر کان عمر ۾ ايترو ننڍو سمجهيو ٿي ويو تڏهن به نيل ۽ سنڌوءَ جي هيٺانهين ماڻهن جي وچ ۾ حيرت جهڙي مشابهت آهي|| ٻنهي ۾ ساڳيا ئي ٿي پيو وڃو ٽڪرا ٺٽ ٽڪر ڪڇو ۽ وارياسو ساڳيءَ ترتيب ۾ ساڄي کان کاٻي ڏسڻ ۾ اچن ٿا|| ٻنهي ۾ وچ واريءَ ماڻهيءَ جي زرخيزيءَ جو دارومدار برسات تي نه پر سالياني ٻوڏ تي آهي|| آبهوا ۽ زمين جي خيال کان ٻنهي ملڪن اندر نباتات ۽ حيوانات جي جيتري هڪجهڙائي آهي تيترو فرق ٺاهي|| ڪو سنڌ واسي موٽر رستي سوئيز کان قاهري ۽ اتان نيل ڊيلٽا جو ڪجهه پاڻو لتاڙي لپيا جي ريگستان اندر ويندو ته کيس منزل بمبزل ايتري مشابهت ڏسڻ ۾ ايندي جو هو سمجهندو ته ريل تي ڪراچيءَ کان حيدرآباد رستي مارواڙ پيو وڃان|| البت کيس نيل ڊيلٽا کان مٿي وارو تر سنڌو ماڻهيءَ جي پيٽ ۾ ڪجهه سوڙهو لڳندو|| ۽ حقيقت به اهائي آهي|| حيدرآباد جي ويڪرائي ڦاڪ کان مٿي ٽن سون ميلن تائين درياھ سان گوني ڪنڊ ٺاهيندي ڪيتريون به ماڻيون ڪيون ته ڪٿي به سنڌو ماڻهيءَ جي ويڪر سٺ ميلن کان گهٽ نه ملندي||

اباسين سيلاب د ڪونر ولايت د وڀور ولسوالی په يوه روشن فکړه پښتنه کورنی کې له نن نه ۲۵ کاله مخکې دې نړۍ ته سترگې پرانيستي|| کله چې افغانان جگړو وځپل او دې ته يې اړ کړل څو د سر پنا لپاره له هيواده بهر لاړ شي د سيلاب پلار هم دې ته اړ شو چې گاونډي هيواد پاکستان ته کډه وکړي|| د ورکټوب خاپوړي يې يې هلته وکړې او له هغې وروسته يې پلار د يو ښه را تلونکي د جوړولو په خاطر په يو ښونځي کې ورته داخله واخيسته|| کله چې د ښونځي له لومړي پړاو ووت يعنې د منځنۍ ښونځۍ يې پيل شو ورسره يې په ښونځي کې د معارف پېژندې ستاينې او داسې نورې ترانې نغوتونه او د نورو شاعرانو شعرونه به يې د سپيچ په سر ويلې|| کله نا کله به يې د سپيچ نطاقي هم کوله چې د ښې کارکردگې له امله يې ښوونکو د يو تکړه او با استعداد شاگړ په سترگو ورته کتل|| د ورځو په تېرېدو سره اباسين سيلاب په د ترانې په گروپ کې لا پرمختگ وکړ د ترانې سرښم او له هغې وروسته د بول سپيچ کنترولوونکی او جوړونکی شو|| له هغه وخته يې دې شعر له لوستلو سره ډېره مينه پېدا شوه د ډېرو ښاغلو شاعرانو شعرونه به يې لوستل او خوند به يې ترې اخيسته|| په همدې ترتيب يې ښونځی تر دولسم ټولگي پورې ورساوه او د فراغت سند يې تر لاسه کړ|| کله چې بېرته خپل گران هيواد افغانستان ته را ستانه شول د پخوا په څېر يې له شعر او شاعرې سره مينه وه د سندرو اورېدلو ته به يې هم ډېر وخت ورکاوه|| د وخت په تېرېدو سره يې په رسنيو کې کار پيل کړ|| د نورو کارنو ترڅنگ يې ځينې تفريحي خپرونې او ورسره يې د شعرونو په ديکلومه کولو کې هم ونډه اخيسته|| د شعر په ديکلومه کولو کې ډېره ښه وړتيا لري خدای ج ورته د ښې څېرې سره ښکېلې خواني او ښکلې اواز هم ورکړی چې د اواز او ليدلو مينه والو يې خورا زيات دي|| له همدې خايه وو چې د شعر او شاعرې ډگر ته يې را ودانگل ډېرې شعرونه او غزلې يې وليکلې خو په وينا يې زړه يې پرې اوبه نه دې ځنډلې څو يې د کتاب چاپلو لپاره انتخاب کړي|| خو اراده لري چې په راتلونکي کې به ضرور چاپ شوي اثار ولري يوازې دومره وخت پاتې چې خپل شعرونه د شعر په نگر کې وتلي او تل شاعرانو او استادانو ته وښايي|| د هغوې د خوښې مطابق به انتخاب کوي لوستونکو او مينه والو ته به يې وړاندې کوي|| د تلویزيون په پرده ډېر ځله د شعر په ديکلومه کولو او نورو تفريحي خپرونو په وړاندې کولو سره ليدل شوی|| له اکب کارې سره يې ځانگړې مينه وه چې دې مينې او علاقې تر دې را ورساوه چې بايد په راتلونکي کې په فلمو نو او ډرامو کې هم کار پيل کړي او فعاله ونډه پکې واخلي|| له فلمي ستورو او د هغوې له حرکتونو سره يې زړه پورې توب خورا زيات وو همېشه به يې هڅه کولا له ځانه سره داسې اکونه وکړي څو په دې مطمئن

شي چې کولای شي په فلمونو او ډارمو کې هم کارو کړي لیدونکو او ننداره کونکو ته ځان د یو تکړه اکر په بڼه رو وپېژني نه یوازې فلمونو او سریالونو سره مینه یې وه ورسره د روانو حالاتو انځورونو هم دې ته و هاخواه چې بالاخره د فلمي حرکاتو په لوبولو سره هېوادو الو ته د وخت انځورونه روښانه کړي او د خلاصې لارې چارې یې ورته په گوته کړي سېلاب له دې وروسته په پېښور کې د په دوه ډرامو کې کار وکړ دا چې د کار کولو او شونېگ پابلې یې تر ډېره ورته مثبتې وې د لیدونکو لخوا ورته د ستاینې صحنه څرگنده شوه ښه به جورت سره یې وویل چې زه به نور د فلم په جوړولو کې هېڅ خنډ نه کوم د ملاله او سوره په نامه یې په دوه تلویزیوني سریالونو کې کار کړی په لیدو یې په مینه والو کې خورا زیات والې را غلې له دې وروسته یې د ښه کار په پایله دا ورته څرگنده شوه چې اوس کولای شي په هر ډول فلم کې هره صحنه چې ورک ول کېږي په بریالیتوب سره یې تر سره کړي نه یوازې دا چې په سمه توګه به یې ترسره کړي ورسره به د مینه والو لخوا ډېر وستایل شي اباسین سېلاب وايي تر اوسه د افغانستان د سینمائي فلمونو لپاره هېڅ کار نه دی شوي سېلاب هیله لري څو په را تلونکي کې د خپل هېواد سینما ته هم پام وکړي څو د نورهېوادونو په شان زموږ د فلم هنر هم وده وکړي اباسین سېلاب چې غواړي یو تکړه او مشهور فلمي ستوری شي د تلویزیوني سریالونو سره زیاته علاقه لري چې پکې ولوبېږي په سینمائي فلمونو کې لوبېدل څو ورته د خوب ریښتیا کېدل ښکاري او هڅه کوي څو په هر قېمت چې وي په سینمائي فلم کې د یو غوره اکر په بڼه کار وکړي په را تلونکي نژدې وخت کې به په دې وتوانېږي چې د افغانستان لپاره هم سینمائي فلمونه جوړ کړي سېلاب په دې هڅه کې دی چې څنگه وکولای شي د افغانستان سینما ته وده ورکړي او په را تلونکي کې په افغانستان کې د ښه سینمائي فلمونو ننداره کول پیل او ډېر مینه والو را پیدا کړي د نومړي د خوښې فلموي ستوري په هندي فلمونو کې شاروخان او په پښتو فلمونو کې جهانگیر خان په گوته کوي د هغوی ټول اګونه ورته په زړه پورې دي کله یې چې نوی فلم را شي د دوی په خاطر یې ضرور گوري خوند او پند ترې اخلي او کولای شي په ډېر کم وخت حتی په یوځل لیدو هم د دوی تقلید له ځانه سره وکړي څو اباسین سېلاب وايي دا یې یو لوی ارمان دی چې په فلمي نړۍ کې د ستوري په شان وځلېږي او مینه وال یې د اوس په پرتله لا زیات شي ورسره د تمثیل په بارک کې هم ډېره خوشبینې ښیي او وايي که وشول په را تلونکي وخت کې به د خپل تمثیل کولوو ته لا ډېر وخت وکړي سېلاب اوس په شمشاد تلویزیون کې ځینې تفرحي خپرونې په مخ وړي چې زیاته برخه یې په کې د تمثیل کول دي او دی هم له تمثیل کولو سره ډېره مینه لري د داسې تمثیل کولو وړتیا لري چې ډېرې تمثیل کونکي او د د تمثیل مینه وال به یې ځای و نه نیسي په اوس وختو کې یې ډېر وخت تمثیل ته ورکړی نه یوازې تمثیل او فلم جوړلو سره مینه او علاقه لري ورسره د ګڼ شمېر شاعرانو ښکلي نظمونه غزلې او شعرونه هم ډېکلمه کوي چې په دې سره یې لا د اواز مینه والو په څو برابره زیات شوي تل هڅه کوي داسې انتخاب وکړي چې له احساس ډګ پیغام ولري تر ډېره یې خلک خوش کړي لومړۍ پرې د ده او بیا د اورېدونکو او مینه والو زړه پرې اوبه وڅښي د شعر په ټوله مانا ترڅ او ډیزاین غور کوي ښه په شوق یې له ځانه سره په څو څو ځله تکراروي کله چې په دې وپوهېږي چې اوس یې اورېدونکي د زړه له تله خوشيوي یو ډول اثر پرې کولای شي مخکې له دې چې انتخاب یې کړي له هغه شاعرانو ملگرو سره پرې مشورې کوي چې په شعر او شعاري ډېر ښه پوهېږي د هغوی په انتخاب او بیا یې د ویلو ترڅ په خپله روته برابرېږي په داسې انداز یې وایي لکه څرنگه چې د شعر له لوستلو سره ښايي ډېر زیات شعرونه یې ډېکلمه کړي چې اختر په نامه ډېکلمه کړی شوی شعر یې ډېر زړه جزیونکی او د دې د ښې وړتیا ثابونکی دی د دې شعر ډېکلمې په مینه والو او اورېدونکو څه بیل شان اغېز وکړ ډېرېو خلکو د یو ریښتنې صحنې لیدل انځورول او خورا مینه یې ورسره پېده کړه ډېته ورته ډېر نور شعرونه یې هم په ډېر لوړ او مناسب انداز سره ډېکلمه کړي چې د هر یو خوند یې د یو بل په پرتله زیات دی د خلکو په زړونو کې یې ځای نیولی او د بیا ځل اورېدو لېوالتیا یې ښیي همدا دی چې ډېری شاعران د افغانستان جنگ له اباسین نه مشر ګڼي او بیا وایي چې دی په ښه طریقه کولای شي د تېرو بډامنو وختونو انځورونه مینه والو ته په شه شان سره وړاندې کړي دا ورته ښايي چې دغې ناخوالو افغانان څنگه کړولي ورسره دا هم ورته ښايي چې څنگه کولای شو دې جنگ جگړو ته د پای ټکی کېږدو او سوله را ولي لکه مخکې چې مو یادونه وکړه اباسین سېلاب هم فلمي ستوری دی ورسره یو تکړه سندرغاړی هم دی د سندرو ویلو پوره وړتیا لري څو دا چې تر اوسه یې ډېرې کمې سندرې ويلي علت یې د وخت نشتوالو ښي دا چې په رسنیو کې هم کار کوي ورسره شاعر او ډېکلمه کونکی هم دی نه شي کولای په یو وخت کې ټول کارونه سرته ورسوي که څه هم محلویشته به یې ورته جوړ کړی وي څو وایي چې د رسمي چارو د زیاتېدو له امله د سندرو ویلو ته لاس رسی نه شي کولای ځوان شاعر طاهر شرر صابی یو ښکلې غزل یې په خپل خوږ اواز او د موسیقۍ په ساز او سرور سره پوښلې اورېدونکو ته وړاندې کړه د سندرو په هنر کې همدا سندره وه چې سېلاب یې په یو ستر شهرت ونازاوه دا غزل چې شرر صیب په کوم انداز لیکلی او څه انځور یې پکې نغښتې سېلاب بیا اورېدونکو ته داسې روښان کړی چې په همغه انداز چې شاعر به غوښتل زمزمه کړی چې مطلقه یې داسې ده ځواني دې رانه وخوړه لونګه ځوانیمرګه غنم غوندې ربېې مې ږنګه بڼګه ځوانیمرګه کله چې خلکو دا سندره واورېده په زړه کې یې د اباسین سېلاب د دې هنر د پرمختګ لپاره هېلې زیاتې شوې داسې را ټونکی یې ورته انتخاباوه چې نوموړی به په ډېرو سندرو غاړو کې د غوره سندرغاړي لقب خپل کړي شاعران او هنر مندان یې د دې لومړي قدم په اخیستو ډاډ ورکوي که دی لا د خپل دې هنر ته وخت ورکړي بې له شکه چې هنر به یې وده کوي پرمختګ به کوي او خپلو اهدافو ته به ډېر ژر ورسېږي هڅه خوب چې یې د دې هنر په اړه لیدلې دي تر ډېره به یې تعبیر ته ورنژدې شي حتی پوره به شي اباسین سېلاب ۲۵ کاله عمر لري اوس لا نوی ځوان دی واده یې نه دی کړی څو بیا هم په خپل هنر کې د پرمختګ لپاره یې پلار او وروڼه ډاډګرته ورکوي او تشویقي یې

نەۋرۇز مىللىتىمىزنىڭ ئېسىل ئەنئەنىۋى بايرىمى تەبىئەت بايرىمى ئەمگەك بايرىمى تەنھەرىكەت بايرىمى ئەدەبىيات سەنئەت بايرىمى قاتارلىق كۆپ مەنبەلىك مەدەنىيەت بايرىمى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئەڭ قەدىمىي ئىجتىمائىي مەدەنىيەت ھادىسىسى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ دۇنيادا مىلاد قۇربان ھېيت چاغان قاتارىدا سانىلىدىغان تۆت چوڭ بايرامنىڭ بىرىدۇر.

نەۋرۇز بايرىمىنىڭ ئىران ۋە تۇران دىيارلىرىدا يېڭى يىل بايرىمى سۈپىتىدە ئۆتكۈزۈلۈۋاتقىنىغا ۳۳۳۳ يىلدىن ئاشقان بولۇپ بۇ بايرامنى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى ھازىر ۳۳۳۳ مىليوندىن ئاشىدۇ. نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەردە شەكىللەنگەن نورۇز مەدەنىيىتى ئاشۇ مىللەتلەرنىڭ ماددىي مەدەنىيلىك بىلەن مەنىۋى مەدەنىيلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا تۈرتكە بولۇپ كەلمەكتە.

ئېلىمىزدە قەدىمىي ۋە ئەنئەنىۋى مىللىي بايراملارنىڭ بىرى بولغان نورۇز بايرىمىنى ئۆتكۈزۈش ئۇيغۇر قازاق قىرغىز ئۆزبېك تاتار تاجىك قاتارلىق قەدىمىي مىللەتلەرگە ئورتاق.

ئەجدادلىرىمىز قۇياش ئېتىقادچىلىقى دەۋرىدە ۳۳۳۳ قۇياش ھارۋىدا ئولتۇرغان ئىلاھ بىزگە كۆرۈنىدىغىنى ھارۋىنىڭ چاقى ئىلاھ كۈندۈزى ئاسماندا مېڭىپ يەرنى يورۇتسا كېچىسى يەرنىڭ تېگى بىلەن يەرنىڭ يەنە بىر چېتىگە ئۆتىدۇ. ئۇ يەر تېگىدىن ئۆتكۈچە جىن ئالۋاسىلار بىلەن ئېلىشىپ جەڭ قىلىدۇ. دېگەن ئەپسانىگە ئىشەنگەن ۋە كېچىسى گۈلخان يېقىپ قۇياشنىڭ كۆتۈرۈلۈشىنى تىلەپ گۈلخاننى دائىرە قىلىپ ئۆسسۈل ئويناپ ئىبادەت قىلغان كېيىن ئىبادەت ۋاقتىنى تەدرىجىي قىسقارتىپ ۳۳۳۳ ئايىنىڭ ۳۳۳۳ كۈنى يەنى كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلىشىدىغان كۈنگە توغرىلىغان شۇنىڭ بىلەن ئەنئەنىۋى نورۇز بايرىمى شەكىللەنگەن.

نەۋرۇز يېڭى يىل بايرىمىدۇر. ئەجدادلىرىمىز نورۇزنى قۇتلۇق كۈن دەپ بىلىپ زور تەنتەنە بىلەن ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن. نورۇزنىڭ كىرىش ۋاقتى شەمسىيە كالىندارى بويىچە يىل ئاخىرلىشىپ يېڭى يىل كىرگەن كۈنگە مىلادى كالىندارى بويىچە ۳۳۳۳ ئايىنىڭ ۳۳۳۳ كۈنى يەنى كۈن بىلەن تۈن تەڭلەشكەن كۈنگە توغرا كېلىدۇ. شۇڭا ئەجدادلىرىمىز بۇ كۈننى يىل بېشى قىلىپ تاللاپ ئۇنىڭغا نورۇز يېڭى كۈن يىل يېڭىلانغان كۈن دەپ ئات قويغان.

نەۋرۇز ئەنئەنە بايرىمىدۇر. كىشىلەر باھار پەسلىگە ئۇلىشىپ ئوۋغا چىقىش مال ۋارانلىرىنى كۆكەمگە كۆچۈرۈش تېرىقچىلىققا كىرىشىشتىن ئاۋۋال ئىش ئوقىتىگە ئوڭۇشلۇق بەرىكەت تۇرمۇشىغا ئاسايىشلىق بەخت تىلەپ بۇ بايرامنى ئەنئەنىلىك ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن.

نەۋرۇز تەبىئەت ۋە گۈزەللىك بايرىمىدۇر. بۇ تەبىئەت قىشلىق ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ جانلىشىشقا باشلىغان ئەگىز سۈيى ئېقىپ تاغ ئېدىرلار دەل دەرەخلەر كۆكىرىشكە باشلىغان كىشىلەرگە يېڭى ھاياتلىق ئۈمىدى بەخش ئېتىلگەن مەزگىلدۇر. شۇڭا نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەردە تەبىئەتتىن زوقلىنىش تەبىئەتنى سۆيۈش تەبىئەتنى گۈزەللەشتۈرۈش ئۈچۈن ئەتىيازلىق كۈچەت تىكىپ ئورمان بىنا قىلىش ئادىتى شەكىللەنگەن.

نەۋرۇز ئەمگەك بايرىمىدۇر. نورۇزدا ئاۋام سەپەرۋەر قىلىنىپ ئېتىز ئېرىقلار باغلار يوللار ھويلا ئاراملار تۈزەشتۈرۈلىدۇ ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا تۇتۇش قىلىنىپ ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكى ئەۋجىگە چىقىدۇ.

نەۋرۇز تەنھەرىكەت بايرىمىدۇر. نورۇز كۈنى كەڭرى مەيدانلاردا پەلۋانلار چېلىشىشقا چۈشۈپ ئۆزلىرىنىڭ باتۇرلۇقى ۋە مەردلىكىنى سىنىسا دالىلاردا چەۋەندازلار بەيگە ئوغلاق تارتىشىشقا چۈشۈپ ئۇچقۇر ئاتلىرىنى كۆز كۆز قىلىشىدۇ. دارۋازلار مۇنەللەققە تارتىلغان دارغا چىقىپ ماھارەت كۆرسەتسە باقمىچىلار ياكى يۇرت كاتتىلىرى قوچقار خوراز ۋە كەكلىك سوقۇشتۇرۇش ئىت تاللاشتۇرۇش قاتارلىق جاندارلار ئويۇنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇپ ئاۋامنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدۇ.

نورۇز ئەدەبىيات سەنئەت بايرىمىدۇر. نورۇز كۈنى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغانلارنىڭ ھەممىسى بايراملىق كىيىملىرىنى كىيىشىپ يۇرت مەھەللە بويىچە قوزغىلىپ مەنزىرىلىك جايلاردا نورۇزغا ئاتاپ تەييارلىغان ھەرخىل ئويۇنلارنى ئوينىدۇ. شائىرلار نورۇزنامىلەرنى ئوقۇشۇپ مۇتالىئە قىلىشىدۇ. ئەلنەغمىچىلەر ۳۳۳۳ ئون ئىككى مۇقام كۈيلىرى خەلق ناخشىلىرىنى ياڭرىتىپ سەھرا دالىنى بايرام خۇشاللىقىغا چۆمدۈرىدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئۆسسۈل ئوينىيالايدىغانلىكى ئادەم بەس بەستە ئۆسسۈلغا چۈشۈپ سورۇننىڭ كەيپىياتىنى ئەۋجىگە كۆتۈرىدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە نورۇز نامان ئېسەنلىكىنى سالامەتلىكىنى مەمۇرىيلىق ئاسايىشلىقنى ئىناقلىق ئۈملۈكىنى تەشەببۇس قىلىدىغان ماھىر چەۋەندازلارنى ئىلھامى قايناپ تۇرىدىغان شائىر قوشاقچىلارنى تاللايدىغان باھالايدىغان ناخشا مۇزىكا ئۆسسۈل ۋە قىزىقچىلىقلار بىلەن كۆڭۈل ئاچىدىغان يېڭىلىقلارنى كۆرەك قىلىدىغان مۇقىملىقنى قوغداپ ۋە تەنپەرۋەرلىكىنى ئۇرغىتىدىغان كىشىلەرنى ئىلىم مەرىپەتكە ئۈندەپ ئىناق جەمئىيەت بەرپا قىلىشقا يېتەكلەيدىغان يىل بېشىدا خۇشاللىق بىلەن كۈچ ئىلھام توپلاپ ئىشقا پۇختا ئاتلىنىدىغان خاسىيەتلىك كۈن بولۇپ قالدى.

ئەنئەنىلەردىن قارىغاندا بۇ بايرامنىڭ ۋاقتى ئىككى ھەپتە يەنى ۳۳۳۳ كۈن قىلىپ بەلگىلەنگەن. ھازىر كۆپرەك رايونلاردا ئۈچ كۈن ھېسابىدا ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ.

تۈرك خانلىقى دەۋرىدە مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە شەرقىي غەربكە بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى توغرىسىدا جۇڭگونىڭ سۈي سۇلالىسى يىلنامىسى پېچۈي ھەققىدە قىسسە دىمۇ مەلۇمات بېرىلگەن. شۇ يىلنامىغا كۆرە دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان يول ئۈچ تارماقتىن ئىبارەت. بۇ ھەقتە يىلنامىدا مۇنداق مەلۇمات بېرىلگەن.

سۈي سۇلالىسى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. نىڭ پادىشاھى ياڭدېنىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ سودا نەلچىلىرىنىڭ كۆپچىلىكى ھازىرقى گەنسۇدىكى چاڭيىغا كېلىپ جۇڭگو بىلەن سودا ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەن. مانا شۇ مۇھىم نەھۋالنى ھېساپقا ئالغان ياڭدې پىچۈي ئاتلىق كىشىنى جۇڭگو تەرەپتىڭ سودا ئىشلىرىغا مەسئۇل قىلىپ تەيىن قىلغان. پىچۈي چاڭيىغا كەلگەن چەت ئەل سودىگەرلىرى بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىدىن پايدىلىنىپ غەربىي رايوندىكى تارمىقىدىن ئالغاندا ئوتتۇرا ئاسىيانى كەڭ مەنىدىن ئالغاندا شەرقىي تۈركىستاندىن تارتىپ ياۋروپاغىچە بولغان جايلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. دۆلەتلەردە ياشايدىغان خەلقلەرنىڭ ئۆرپ ۋادەتلىرى ئۇلارنىڭ دۆلىتىدىكى يوللار تاغلار دەريالار خەتەرلىك ئۆتكەللەر يول ئۆتكەللىرى توغرىسىدا مەمۇرات توپلىغان. پىچۈي تىتوپلىغان ماتېرىياللىرىغا ئاساسلىنىپ غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق ئۈچ جىلدىلىق نەسەر يازغان. مانا شۇ نەسەردە مۇنداق دىيىلگەن. داشاتادىن غەربكە قاراپ مېڭىپ كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا كىرىشىدە ئۈچ يول بار. بۇ يوللارنىڭ بىرى شامالى يول دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ يول قۇمۇل بارىكۆل تۇرالار ئۇيغۇرلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئا ياشايدىغان جايلار قۇمۇلنىڭ غەربىدىن تارتىپ ئېلى ۋادىسىغىچە بولغان جايلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئا ئارقىلىق تۈرك خانلىقىنىڭ ئوردىسىغا غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ تالاس دەرياسى بويىدىكى ئوردىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئا ئېلىپ بارىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا چۇ دەرياسىدىن ئۆتۈپ شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىگە كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ.

يوللارنىڭ يەنە بىرى ئوتتۇرا يول دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ يول تۇرپان قاراشەھەر كۇچار قەشقەر ئارقىلىق ئۆتىدۇ. قەشقەردىن چىقىپ غەربكە قاراپ ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە تاشكەنت سەمەرقەنت كىيىپود بۇخارا مەرۋىدىن ئۆتۈپ ئىران ئارقىلىق كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ. يوللارنىڭ يەنە بىرى جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ يول پىچان خوتەن قاغالىق تاشقورغاندىن ئۆتۈپ پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ ۋاخان ئافغانىستاندا توخارىستان ئافغانىستان ئىپتىتالىت ھازىرقى پاكىستان شىمالى ھىندىستان بامىييان ئافغانىستاندا كىيىپود سەمەرقەنتنىڭ غەربىي شىمالىدا ئارقىلىق شىمالىي ھىندىستانغا ئېلىپ بارىدۇ. بۇ يەردىن غەربكە قاراپ يۈرگەندە كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارغىلى بولىدۇ. بۇ ئۈچ يول بويىدىكى دۆلەتلەرنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۆزلىرى ماڭىدىغان يوللىرى بولۇپ شىمالدىن جەنۇبقا قاتنايدۇ. قۇمۇل تۇرپان پىچان غەربىي رايونغا بارىدىغان يوللارنىڭ دەرۋازىسى بولۇپ داشاتا بولسا ناھايىتى مۇھىم ئۆتكەل. پىچۈي تەسۋىرلىگەن يوللار تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى ۱۱۱۱ خەلقئارا سودا يوللىرى بولۇپ بۇ يوللار غەربىدە شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىنىڭ پايتەختى كونىستاننىيول ھازىرقى ئىستامبۇل دىن تارتىپ شەرقتە كورىيىگىچە ھازىرقى چاۋشيەنگىچە بارىدىغان يول ئىدى. پىچۈينىڭ غەربىي رايوندا يېڭى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق نەسىرىدە خاتىرىلەنگەن شىمالىي ئوتتۇرا جەنۇبىي يول دەپ ئاتالغان ئۈچ يولنىڭ ئاساسى لىتىيىسى ۋە تۈگۈنلىرى بولغان رايونلار كاسپى دېڭىزىنىڭ شەرقىي ۋە شىمالىي قىرغاقلىرىدىكى جايلار ئوتتۇرا ئاسىيا ئافغانىستان تارىم ئويمانلىقى جۇڭغار ئويمانلىقى تۈرك خاقانلىقىنىڭ تېررىتورىيىسى ئىچىدە بولۇپ شۇ چاغدىلا تۈركلەر خەلقئارا سودا يولىنىڭ خوجايىنى ئىدى.

شەرق مەلىكىسى توغرىسىدا تەھرىر

يېقىنقى يىللاردىن بېرى بەزى ئالىملار چەت ئەل ئالىملىرىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە قەدىمكى خوتەننىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزگەندە تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ئاتالمىش شەرق مەلىكىسى دەيدىغان رىۋايەتنى كۈتۈرۈپ چىقىپ خوتەنگە يىلە قۇرۇتنىڭ ئۇرىغىنى شەرق مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسىنىڭ ئېلىپ كەلگەنلىكى ئۇنىڭدىن بۇرۇن خوتەندە يىلىنىڭ يوق ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى. بۇ رىۋايەتلەرنى راستقا ئايلاندۇرۇشقا ئۇرۇنىۋاتقانلار رەت قىلغىلى بولمايدىغان تارىخى پاكىتلاردىن كۆز يۇمۇپ خوتەنگە يىلە قۇرۇتنىڭ ئۇرىقىنى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى خوتەن خاقانى ۋىجاييا جاۋا بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان خوتەن ئۇيغۇرلىرىنىڭ بوددىست ھىندىچە ئىسمى بولسا كېرەك. غا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن شۇنىڭدىن كېيىن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىقى پەيدا بولغان دىيىلىدۇ.

ئۇلارنىڭ بىردىنبىر ئاساسلىنىدىغان دەسمايىسى جۇڭگو تارىخىدا ئۆتكەن مەشھۇر بوددىست شۈەنجاڭ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى تۇغۇلۇچ ۱۱۱۱ يىلى ئۆلگەن. نىڭ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خاتىرىسى ناملىق نەسىرىدىكى شەرق مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت.

شۈەنجاڭ ھىندو بوددىزىمىنى ئۆگىتىش ۋە تەتقىق قىلىش ئۈچۈن ھىندىستانغا بېرىپ يىل مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە تۇرغان. ئۇ لوياڭغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئوتتۇرا ئاسىيا ھىندىستاندا كۆرگەن بىلگەن ئاڭلىغانلىرىغا ئاساسلىنىپ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خاتىرىسى دېگەن نەسەرنى بىيەنجى دېگەن كىشىنىڭ ياردىمى بىلەن تۈزۈپ چىققان.

ﺋﯘﻟﯘﻍ ﺋﺎﯓ ﺩﻩﯞﺭﻯﺩﻯﻛﻰ ﻏﻪﺭﺑﻜﻪ ﺳﺎﻳﺎﮬﻪﺕ ﺧﺎﺗﯩﺮﻯﺳﻰ ﺋﺎﻣﻠﯩﻖ ﺋﻪﺳﻪﺭﮔﻪ ﺷﯘﻩﻧﺠﺎﺗﯩﯔ ﺋﯧﺘﯩﭗ ﺑﯧﺮﯨﺸﻰ ﺑﻮﻳﯩﭽﻪ ﮬﯩﻨﺪﻯ ﺗﯩﺒﻪﺕ ﺭﻯﯞﺍﻳﻪﺗﻠﯩﺮﻯ ﻧﺎﺳﺎﺳﯩﺪﺍ ﺧﻮﺗﻪﻥ ﺧﺎﻧﻰ ﯞﯨﺠﺎﻳﺎ ﺟﺎﯞﺍﻏﺎ ﻳﺎﺗﻠﯩﻖ ﺑﻮﻟﻐﺎﻥ ﺷﻪﺭﻕ ﻣﻪﻟﯩﻜﯩﺴﻰ ﺟﯘﯕﮕﻮ ﻣﻪﻟﯩﻜﯩﺴﻰ ﺧﻮﺗﻪﻧﮕﻪ ﻛﯧﻠﯩﺪﯨﻐﺎﻥ ﭼﺎﻏﺪﺍ ﺑﺎﺵ ﻛﯩﻴﯩﻤﯩﻨﯩﯔ ﺋﯩﭽﯩﮕﻪ ﭘﯩﻠﻪ ﻗﯘﺭﯗﺗﯩﻨﯩﯔ ﺋﯘﺭﯗﻗﯩﻨﻰ ﻳﻮﺷﯘﺭﯗﭖ ﭼﯧﮕﺮﺍﺩﯨﻦ ﺋﯚﺗﻜﻪﻧﻤﯩﺶ ﭼﯧﮕﺮﺍﺩﯨﻜﻰﻟﻪﺭ ﻣﻪﻟﯩﻜﯩﻨﯩﯔ ﺑﺎﺵ ﻛﯩﻴﯩﻤﯩﻨﻰ ﺗﻪﻛﺸﯜﺭﯛﺷﻜﻪ ﺟﯜﺭﻧﻪﺕ ﻗﯩﻼﻟﻤﯩﻐﺎﻥ ﻣﻪﻟﯩﻜﻪ ﺧﻮﺗﻪﻧﮕﻪ ﻛﻪﻟﮕﻪﻧﺪﯨﻦ ﻛﯧﻴﯩﻦ ﭘﯩﻠﯩﻨﻰ ﺋﯚﺳﺘﯜﺭﮔﻪﻥ ﺑﯘﻧﻰ ﻛﯚﺭﮔﻪﻥ ﯞﻩﺯﯨﺮﻟﻪﺭ ﺧﻮﺗﻪﻥ ﺧﺎﻧﯩﻐﺎ ﺑﯘ ﻗﯘﺭﯗﺗﻼﺭﻧﻰ ﻛﯚﻳﺪﯛﺭﯛﯞﯦﺘﯩﻠﻰ ﺑﻮﻟﻤﯩﺴﺎ ﺋﯘ ﺋﻪﺟﺪﻯﺭﮬﺎﻏﺎ ﺋﺎﻳﻠﯩﻨﯩﺸﻰ ﻣﯘﻣﻜﯩﻦ ﺩﻩﻳﺪﯗ ﻧﻪﻣﻤﺎ ﻣﻪﻟﯩﻜﻪ ﭘﯩﻠﻪ ﻗﯘﺭﯗﺗﯩﻨﻰ ﻳﻮﺷﯘﺭﯗﻥ ﮬﺎﻟﺪﺍ ﺑﯧﻘﯩﭗ ﺋﯚﺳﺘﯜﺭﯛﭖ ﺋﯘﻧﯩﯖﺪﯨﻦ ﭼﯩﻘﻘﺎﻥ ﻳﯩﭙﻪﻛﺘﯩﻦ ﺷﺎﻳﻰ ﺩﯗﺭﺩﯗﻥ ﺗﻮﻗﯘﭖ ﻛﯩﻴﯩﻢ ﻛﯧﭽﻪﻙ ﺗﯩﻜﯩﭗ ﻛﯩﻴﯩﭙﺘﯘ ﺑﯘﻧﻰ ﻛﯚﺭﮔﻪﻥ ﺧﻮﺗﻪﻥ ﺧﺎﻧﻰ ﭘﯩﻠﻪ ﻗﯘﺭﯗﺗﯩﻨﻰ ﺋﯚﺳﺘﯜﺭﯛﺷﻜﻪ ﻳﻮﻝ ﻗﻮﻳﯘﭘﺘﯘ

ﺑﯘ ﺭﻯﯞﺍﻳﻪﺗﻨﯩﯔ ﺗﺎﺭﯨﺨﻰ ﺋﻪﻣﻪﻟﯩﻴﻪﺗﻜﻪ ﺯﺍﺩﻯ ﺋﯘﻳﻐﯘﻥ ﻛﻪﻟﻤﻪﻳﺪﻯﻏﺎﻧﻠﯩﻘﯩﻨﻰ ﺋﯩﺴﭙﺎﺗﻼﺵ ﺋﯜﭼﯜﻥ ﻣﯩﻼﺩﻯﻧﯩﯔ ﺑﯩﻠﻰ ﺧﻮﺗﻪﻥ ﺧﺎﻧﯩﻐﺎ ﻳﺎﺗﻠﯩﻖ ﻗﯩﻠﯩﻨﻐﺎﻥ ﺑﻮﻟﻐﺎﻥ ﺷﻪﺭﻕ ﻣﻪﻟﯩﻜﯩﺴﻰ ﺟﯘﯕﮕﻮ ﻣﻪﻟﯩﻜﯩﺴﻰ ﭘﯩﻠﻪ ﻗﯘﺭﯗﺗﯩﻨﻰ ﺧﻮﺗﻪﻧﮕﻪ ﺋﯧﻠﯩﭗ ﻛﯧﻠﯩﺸﯩﻦ ﻧﺎﺯ ﺩﯦﮕﻪﻧﺪﻩ ﺑﯩﻠﻰ ﺑﯘﺭﯗﻥ ﻣﯩﻼﺩﻯﺩﯨﻦ ﺋﻪﺳﯩﺮ ﺑﯘﺭﯗﻥ ﺧﻮﺗﻪﻧﺪﻩ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﺗﻮﻗﯘﻣﯩﭽﯩﻠﯩﻘﯩﻨﯩﯔ ﺗﻪﺭﻗﯩﻘﯩﻲ ﻗﯩﻠﻐﺎﻧﻠﯩﻘﯩﻨﻰ ﻳﺎﯞﺭﯗﭘﺎﺩﻯﻛﻰ ﺭﻭﻣﺎﻟﯩﻘﻼﺭﻧﯩﯔ ﺧﻮﺗﻪﻧﺪﻩ ﺗﻮﻗﯘﻟﻐﺎﻥ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﻣﺎﻟﻼﺭﻧﻰ ﺋﻪﺗﯩﯟﺍﻻﭖ ﺋﯘﻧﯩﯖﺪﯨﻦ ﻛﯩﻴﯩﻢ ﻛﯧﭽﻪﻙ ﻛﯩﻴﮕﻪﻧﻠﯩﻜﯩﻨﻰ ﺷﯘ ﭼﺎﻏﻼﺭﺩﺍ ﺗﯧﺨﻰ ﺟﯘﯕﮕﻮﺩﯨﻦ ﭼﯩﻘﯩﺪﯨﻐﺎﻥ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﻣﺎﻟﻼﺭﻧﻰ ﺑﯩﻠﻤﻪﻳﺪﻯﻏﺎﻧﻠﯩﻘﯩﻨﻰ ﺋﯩﺴﭙﺎﺗﻼﻳﺪﯨﻐﺎﻥ ﭘﺎﻛﯩﺘﻼﺭﻧﻰ ﻛﻪﻟﺘﯜﺭﯛﺵ ﺗﺎﺭﻗﯩﻠﯩﻖ ﺧﻮﺗﻪﻧﮕﻪ ﭘﯩﻠﻪ ﻗﯘﺭﯗﺗﯩﻨﯩﯔ ﺋﯘﺭﯗﻗﯩﻨﻰ ﺷﻪﺭﻕ ﻣﻪﻟﯩﻜﯩﺴﻰ ﺋﯧﻠﯩﭗ ﻛﻪﻟﮕﻪﻥ ﺩﯦﮕﻪﻥ ﺭﻯﯞﺍﻳﻪﺗﻨﻰ ﺭﻩﺕ ﻗﯩﻠﯩﺶ ﻻﺯﯨﻢ

ﺋﺎﺗﺎﻟﻤﯩﺶ ﺷﻪﺭﻕ ﻣﻪﻟﯩﻜﯩﺴﻰ ﺗﻮﻏﺮﯨﺴﯩﺪﻯﻛﻰ ﻳﺎﻟﻐﺎﻥ ﺭﻯﯞﺍﻳﻪﺗﻨﻰ ﺭﻩﺕ ﻗﯩﻠﯩﺶ ﺋﯜﭼﯜﻥ ﻗﻪﺩﯨﻤﻜﻰ ﭼﺎﻏﻼﺭﺩﺍ ﺭﻭﻣﺎﻟﯩﻘﻼﺭﻧﯩﯔ ﺟﯘﯕﮕﻮﻧﯩﯔ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﻣﺎﻟﻠﯩﺮﯨﻨﻰ ﺗﯧﺨﻰ ﺑﯩﻠﻤﯩﮕﻪﻥ ﯞﻩ ﺋﯘﻧﻰ ﻛﯚﺭﻣﯩﮕﻪﻥ ﭼﺎﻏﺪﺍ ﺋﻪﯓ ﺩﻩﺳﻠﻪﭖ ﻗﺎﺑﯩﺴﻰ ﺧﻪﻟﻘﻠﻪﺭ ﺗﻮﻗﯩﻐﺎﻥ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﻣﺎﻟﻼﺭﻧﻰ ﺑﯩﻠﻤﻪﻳﺪﻯﻏﺎﻧﻠﯩﻘﯩﻨﻰ ﯞﻩ ﺋﯘ ﻣﺎﻟﻼﺭﺩﯨﻦ ﻛﯩﻴﯩﻢ ﻛﯧﭽﻪﻙ ﻛﯩﻴﮕﻪﻧﻠﯩﻜﻰ ﺗﻮﻏﺮﯨﺴﯩﺪﺍ ﻣﻪﻟﯘﻣﺎﺕ ﺑﯧﺮﯨﺶ ﻧﺎﮬﯩﻴﯩﺘﻰ ﻣﯘﮬﯩﻢ ﻣﻪﺳﯩﻠﻪ

ﻗﻪﺩﯨﻤﻜﻰ ﭼﺎﻏﺪﯨﻜﻰ ﻳﯘﻧﺎﻥ ﯞﻩ ﺭﻭﻣﺎ ﺋﺎﻟﯩﻤﻠﯩﺮﻯﺩﯨﻦ ﻛﯩﺘﺎﺱ ﻣﯩﻼﺩﻯﺩﯨﻦ ﺑﯩﻠﻰ ﺑﯘﺭﯗﻥ ﺋﯚﺗﻜﻪﻥ ﺳﯩﺘﺮﺍ ﺑﻮﻥ ﻣﯩﻼﺩﻯﺩﯨﻦ ﺑﯩﻠﻰ ﺑﯘﺭﯗﻥ ﺗﯘﻏﯘﻟﯘﭖ ﻣﯩﻼﺩﻯﻧﯩﯔ ﺑﯩﻠﻰ ﺋﺎﻟﻪﻣﺪﯨﻦ ﺋﯚﺗﻜﻪﻥ ﺧﻮﺑﻠﯩﺨﻮﺱ ﯞﯨﻴﯩﮕﯩﻠﻰ ﻣﺎﺭﯗ ﻣﯩﻼﺩﻯﻧﯩﯔ ﺑﯩﻠﻠﯩﺮﻯ ﺋﯚﺗﻜﻪﻥ ﺭﻭﻣﺎ ﺗﺎﺭﯨﺨﭽﯩﺴﻰ ﻓﯩﻠﻮﺭﻭﺱ ﻣﯩﻼﺩﻯﻧﯩﯔ ﺑﯩﻠﻠﯩﺮﻯ ﺋﯚﺗﻜﻪﻥ ﻓﯩﻠﯩﻴﯩﻨﻰ ﻣﯩﻼﺩﻯﻧﯩﯔ ﺑﯩﻠﻰ ﺗﯘﻏﯘﻟﯘﭖ ﺑﯩﻠﻰ ﺋﺎﻟﻪﻣﺪﯨﻦ ﺋﯚﺗﻜﻪﻥ ﻛﯩﻼﯞﺩﻯ ﭘﯩﺨﻮﻟﻰ ﻣﯩﻼﺩﻯﻧﯩﯔ ﺋﻪﺳﯩﺮﻟﯩﺮﻯﺩﻩ ﺋﯚﺗﻜﻪﻥ ﻗﺎﺗﺎﺭﻟﯩﻘﻼﺭ ﺋﯚﺯﻟﯩﺮﻯﻧﯩﯔ ﻳﺎﺯﻏﺎﻥ ﺋﻪﺳﻪﺭﻟﯩﺮﻯﺩﻩ ﺗﺎﺭﯨﻢ ﺋﻮﻳﻤﺎﻧﻠﯩﻘﯩﺪﯨﻜﻰ ﺋﯘﻳﻐﯘﺭﻻﺭﻧﯩﯔ ﻳﯘﺭﺗﯩﻨﻰ ﺧﻮﺗﻪﻧﻨﻰ ﻧﺎﺳﺎﺱ ﻗﯩﻠﻐﺎﻥ ﻳﯘﻧﺎﻥ ﺗﯩﻠﯩﺪﺍ ﺳﯩﺮﯨﺴﻼﺭ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﺩﻩﭖ ﺑﯧﺰﯨﺸﻘﺎﻥ

ﻳﺎﯞﺭﯗﭘﺎﻟﯩﻘﻼﺭﺩﯨﻦ ﺗﯜﻧﺠﻰ ﻗﯧﺘﯩﻢ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﺳﯩﺮﯨﺴﻼﺭ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﺗﻮﻏﺮﯨﺴﯩﺪﺍ ﻣﻪﻟﯘﻣﺎﺕ ﺑﻪﺭﮔﻪﻥ ﻳﯘﻧﺎﻥ ﺋﺎﻟﯩﻤﻰ ﻛﯩﺘﺎﺱ ﺑﻮﻟﯘﭖ ﺋﯘ ﻣﯩﻼﺩﻯﺩﯨﻦ ﺑﯩﻠﻰ ﺑﯘﺭﯗﻥ ﺳﯩﺮﯨﺴﻼﺭ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﺩﯦﮕﻪﻥ ﻧﺎﻣﻨﻰ ﺗﯩﻠﻐﺎ ﺋﺎﻟﻐﺎﻥ

ﻳﯘﻧﺎﻥ ﺋﺎﻟﯩﻤﻠﯩﺮﻯﺩﯨﻦ ﺳﯩﺘﯩﺮﺍﺑﻮﻥ ﺳﺎﻳﺎﮬﻪﺕ ﺧﺎﺗﯩﺮﻯﺳﻰ ﺋﺎﻣﻠﯩﻖ ﺋﻪﺳﯩﺮﯨﻨﻰ ﻳﺎﺯﻏﺎﻧﺪﺍ ﻣﯩﻼﺩﻯﺩﯨﻦ ﺑﯩﺮ ﺋﻪﺳﯩﺮ ﺑﯘﺭﯗﻥ ﺋﯘﻟﯘﻍ ﺋﯩﺴﺘﯩﻼﭼﻰ ﺋﺎﻟﯩﻜﺎﻧﺪﯨﺮ ﻣﺎﻛﯩﺪﻭﻧﯩﻜﻰ ﺋﯩﺴﻜﻪﻧﺪﻩﺭ ﺯﯗﻟﻘﻪﺭﻧﻪﺭﻧﻪﻳﻦ ﺋﯩﯔ ﻣﯩﻼﺩﻯﺩﯨﻦ ﺑﯩﻠﻰ ﺑﯘﺭﯗﻥ ﺋﺎﻟﻪﻣﺪﯨﻦ ﺋﯚﺗﻜﻪﻥ ﻣﻪﺷﮭﯘﺭ ﺳﻪﺭﻛﻪﺭﺩﯨﺴﻰ ﺋﯘﻧﯩﺴﻜﯩﺮ ﻳﯩﺘﻮﺳﺘﯩﯔ ﺧﺎﺗﯩﺮﯨﺴﯩﺪﯨﻦ ﭘﺎﻳﺪﯨﻼﻧﻐﺎﻥ ﮬﯩﻨﺪﯨﺴﺘﺎﻧﻐﺎ ﻛﻪﻟﮕﻪﻥ ﺋﯘﻧﯩﺴﻜﯩﺮ ﺑﯩﺘﻮﺱ ﺋﯚﺯﻯ ﻳﺎﺯﻏﺎﻥ ﺧﺎﺗﯩﺮﯨﺪﻩ ﺋﯘﻳﻐﯘﺭﻻﺭﻧﯩﯔ ﺋﺎﻧﺎ ﻳﯘﺭﺗﻰ ﺑﻮﻟﻐﺎﻥ ﺗﺎﺭﯨﻢ ﺋﻮﻳﻤﺎﻧﻠﯩﻘﯩﻨﻰ ﺳﯩﺮﯨﺴﻼﺭ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﺩﻩﭖ ﻳﺎﺯﻏﺎﻥ ﺳﯩﺮﯨﺴﻼﺭ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﺗﻮﻏﺮﯨﺴﯩﺪﺍ ﻳﯘﻧﺎﻥ ﯞﻩ ﺭﻭﻣﺎ ﻳﺎﺯﻏﯘﭼﯩﻠﯩﺮﻯ ﺋﯩﭽﯩﺪﯨﻦ ﻣﯩﻼ ﭘﯩﻠﯩﻴﯩﻨﻰ ﻣﺎﺭﯨﺴﯩﻠﻠﯩﺨﻮﺱ ﭘﯩﺨﻮﻟﻰ ﻗﺎﺗﺎﺭﻟﯩﻘﻼﺭﻧﯩﯔ ﺑﻪﺭﮔﻪﻥ ﻣﻪﻟﯘﻣﺎﺗﻰ ﺑﯩﺮﻗﻪﺩﻩﺭ ﺗﻪﭘﺴﯩﻠﯩﺮﺍﻕ ﯞﻩ ﺋﯧﺘﯩﻘﺮﺍﻕ

ﺭﻭﻣﺎ ﻳﺎﺯﻏﯘﭼﯩﺴﻰ ﻣﯩﻼ ﻣﯩﻼﺩﻯﻧﯩﯔ ﺑﯩﻠﻠﯩﺮﻯ ﺋﯚﺗﻜﻪﻥ ﺋﺎﺳﯩﻴﺎﻧﯩﯔ ﺷﻪﺭﻗﯩﺪﻩ ﮬﯩﻨﺪﯨﻼﺭ ﺳﯩﺮﯨﺴﻠﯩﻘﻼﺭ ﺳﯩﺘﯩﺴﯩﻠﯩﻜﻠﻪﺭ ﻳﺎﺷﺎﻳﺪﯗ ﮬﯩﻨﺪﯨﻼﺭ ﺑﻮﻟﺴﺎ ﺟﻪﻧﯘﺑﺘﺎ ﺳﯩﺘﯩﺴﯩﻠﯩﻜﻠﻪﺭ ﺑﻮﻟﺴﺎ ﺋﻪﯓ ﺷﯩﻤﺎﻟﺪﺍ ﺳﯩﺮﯨﺴﻼﺭ ﺑﻮﻟﺴﺎ ﻣﺎﻧﺎ ﺷﯘ ﺋﯩﻜﻜﻰﺳﯩﻨﯩﯔ ﺳﯩﺘﯩﺴﻠﯩﻜﻠﻪﺭ ﺑﯩﻠﻪﻥ ﮬﯩﻨﺪﯨﻼﺭ ﻧﺎ ﺋﻮﺗﺘﯘﺭﺍ ﻗﯩﺴﻤﯩﺪﺍ ﻳﺎﺷﺎﻳﺪﯗ ﺳﯩﺮﯨﺴﻠﯩﻘﻼﺭ ﺩﯗﻧﻴﺎﺩﺍ ﺗﻪﯕﺪﯨﺸﻰ ﺗﯧﭙﯩﻠﻤﺎﻳﺪﯨﻐﺎﻥ ﺳﻪﻣﯩﻤﻰ ﺳﺎﺩﯨﻖ ﺋﺎﺩﻩﻣﻠﻪﺭ ﺋﯘﻻﺭ ﺳﻮﺩﺍ ﺋﯩﺸﻠﯩﺮﯨﻐﺎ ﺋﯘﺳﺘﺎ ﺑﻮﻟﯘﭖ ﺳﻮﺩﺍ ﻗﯩﻠﻐﺎﻧﺪﺍ ﻳﯜﺯﻣﯘﻳﯜﺯ ﺗﯘﺭﯗﭖ ﺳﯚﺯﻟﻪﺷﻤﻪﻳﺪﯗ ﻣﺎﻟﻠﯩﺮﯨﻨﻰ ﻗﯘﻣﻠﯘﻗﻘﺎ ﻗﻮﻳﯘﭖ ﻗﻮﻳﯘﭖ ﻛﻪﻳﺘﯩﺶ ﻗﯩﻠﯩﭗ ﺗﯘﺭﯨﺪﯗ ﺩﻩﭖ ﻳﺎﺯﯨﺪﯗ ﻣﯩﻼﻧﺘﯩﯔ ﺳﯩﺮﯨﺴﻠﯩﻘﻼﺭ ﺗﻮﻏﺮﯨﺴﯩﺪﺍ ﺑﻪﺭﮔﻪﻥ ﻣﻪﻟﯘﻣﺎﺗﻰ ﺋﻪﻣﻪﻟﯩﻴﻪﺗﻜﻪ ﺩﻩﻟﻤﯘﺩﻩﻝ ﺋﯘﻳﻐﯘﻥ ﻛﯧﻠﯩﺪﯗ ﺑﯘﻧﯩﯖﺪﺍ ﺩﯨﻘﻘﻪﺕ ﻗﯩﻠﯩﺸﻘﺎ ﺋﻪﺭﺯﯨﻴﺪﯨﻐﺎﻥ ﺋﯜﭺ ﻣﯘﮬﯩﻢ ﻧﯘﻗﺘﺎ ﺑﺎﺭ ﻣﯩﻼ ﺋﯧﻴﺘﻘﺎﻧﺪﻩﻙ ﺧﯩﻨﺪﯨﺴﺘﺎﻥ ﺳﯩﺮﯨﺴﻠﯩﻘﻼﺭ ﺋﯘﻳﻐﯘﺭﻻﺭ ﻧﺎ ﺋﯩﯔ ﻳﯘﺭﺗﻰ ﺗﺎﺭﯨﻢ ﺋﻮﻳﻤﺎﻧﻠﯩﻘﯩﻨﯩﯔ ﺟﻪﻧﯘﺑﻰﻏﺎ ﺟﺎﻳﻼﺷﻘﺎﻥ ﻣﯩﻼ ﺳﯩﺮﯨﺴﻠﯩﻘﻼﺭ ﺳﻮﺩﺍ ﻗﯩﻠﻐﺎﻧﺪﺍ ﻳﯜﺯﻣﯘﻳﯜﺯ ﺗﯘﺭﯗﭖ ﺳﯚﺯﻟﻪﺷﻤﻪﻳﺪﯗ ﻣﺎﻟﻨﻰ ﻗﯘﻣﻠﯘﻗﻘﺎ ﻗﻮﻳﯘﭖ ﻗﻮﻳﯘﭖ ﻛﻪﻳﺘﯩﺶ ﻗﯩﻠﯩﭗ ﺗﯘﺭﯨﺪﯗ ﺩﻩﻳﺪﯗ ﺑﯘﻧﺪﺍﻕ ﺋﻪﮬﯟﺍﻝ ﻗﻪﺩﯨﻤﻜﻰ ﭼﺎﻏﻼﺭﺩﺍ ﺗﯜﺭﻛﻰ ﺧﻪﻟﻘﻠﯩﺮﻯﺩﻩ ﺋﺎﺩﻩﺗﻜﻪ ﺋﺎﻳﻠﯩﺘﯩﭗ ﻛﻪﺗﻜﻪﻥ ﺋﯩﻠﯩﺴﯩﺰ ﺳﯘﺩﺍ ﺋﯩﻜﯩﺴﻰ ﺗﯘﺭﯨﺪﯗ ﻣﯩﻼ ﺳﯩﺮﯨﺴﻠﯩﻘﻼﺭ ﻣﺎﻟﻨﻰ ﻗﯘﻣﻠﯘﻗﻘﺎ ﻗﻮﻳﯩﺪﯗ ﺩﻩﻳﺪﯗ ﻣﯩﻼ ﺋﯧﻴﺘﻘﺎﻥ ﻗﯘﻣﻠﯘﻕ ﺗﺎﺭﯨﻢ ﺋﻮﺭﻣﺎﻧﻠﯩﻘﯩﺪﯨﻜﻰ ﻗﯘﻣﻠﯘﻕ ﭼﯚﻟﻨﻰ ﻛﯚﺭﯨﺴﯩﺪﯗ ﺟﯘﯕﮕﻮﻧﯩﯔ ﻧﺎﺳﺎﺳﻰ ﺗﯧﺮﺭﯨﺘﻮﺭﯨﻴﯩﺴﻰ ﺑﻮﻟﻐﺎﻥ ﺋﻮﺗﺘﯘﺭﺍ ﺗﯚﺯﻟﻪﯕﻠﯩﻜﺘﻪ ﻗﯘﻣﻠﯘﻕ ﭼﯚﻝ ﻳﻮﻕ ﺑﯘﻧﻰ ﺟﯘﻏﺮﺍﭘﯩﻴﯩﺪﯨﻦ ﺋﺎﺩﺩﻯ ﺳﺎﯞﺍﺩﻯ ﺑﺎﺭ ﺋﺎﺩﻩﻣﻠﻪﺭﻧﯩﯔ ﮬﻪﻣﻤﯩﺴﻰ ﺑﯩﻠﯩﺪﯗ

ﺗﻪﺑﯩﺌﻪﺗﺸﯘﻧﺎﺱ ﺭﯨﻢ ﻳﺎﺯﻏﯘﭼﯩﺴﻰ ﭘﯩﻠﯩﻴﯩﻨﻰ ﺗﻪﺑﯩﺌﻪﺕ ﺗﺎﺭﯨﺨﻰ ﺋﺎﻣﻠﯩﻖ ﺋﻪﺳﯩﺮﻯﺩﻩ ﺳﯩﺮﯨﺴ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﺩﯗﻟﯩﺘﻰ ﺗﻮﻏﺮﯨﺴﯩﺪﺍ ﻣﻪﺯﻣﯘﻧﻰ ﻣﯩﻼ ﺑﻪﺭﮔﻪﻥ ﻣﻪﻟﯘﻣﺎﺗﻘﺎ ﺋﻮﺧﺸﺎﻳﺪﯨﻐﺎﻥ ﻣﻪﻟﯘﻣﺎﺕ ﺑﯧﺮﯨﺪﯗ ﭘﯩﻠﯩﻴﯩﻨﻰ ﻣﯘﻧﺪﺍﻕ ﺩﻩﭖ ﻳﺎﺯﯨﺪﯗ ﺳﯩﺮﯨﺴﻠﯩﻘﻼﺭﻧﯩﯔ ﺋﻮﺭﻣﺎﻧﻠﯩﺮﻯﺩﯨﻦ ﻳﯩﭙﻪﻙ ﭼﯩﻘﯩﺪﯗ ﺩﯗﻧﻴﺎﻏﺎ ﻣﻪﺷﮭﯘﺭ ﺋﯘﻻﺭ ﻛﯩﻤﺨﺎﭖ ﺋﺎﯞﺍﻕ ﺩﯗﺭﺩﯗﻥ ﺗﻮﻗﯘﭖ ﺭﻭﻣﺎﻏﺎ ﺋﯧﻠﯩﭗ ﺑﯧﺮﯨﭗ ﺳﺎﺗﯩﺪﯗ ﺳﯩﺮﯨﺴﻠﯩﻘﻼﺭ ﻣﯘﻻﮬﯩﻢ ﺗﺎﺭﺗﯩﻨﭽﺎﻕ ﻛﯧﻠﯩﺪﯗ ﺑﯩﻠﯩﻴﯩﻨﻰ ﻳﻪﻧﻪ ﻣﯘﻧﺪﺍﻕ ﺩﻩﭖ ﻳﺎﺯﯨﺪﯗ ﺳﯩﺮﯨﺴﻠﯩﻘﻼﺭ ﺑﻮﻱ ﺗﯘﺭﻗﻰ ﺟﻪﮬﻪﺗﺘﻪ ﺋﺎﺩﻩﺗﺘﯩﻜﻰ ﺋﺎﺩﻩﻣﻠﻪﺭﺩﯨﻦ ﺋﯧﮕﯩﺰ ﭼﺎﭼﻠﯩﺮﻯ

چۆللىرى ئېقىلىمى ئۇنىڭغا چېگرالىتىدىغان دۆلەتلەر ھەققىدە ئاساسەن توغرا مەلۇمات بەرگەن

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى نەڭ قەدىمكى چاغلىرىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلارنىڭ تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك ماللىرىنى ئىستىمال قىلغانلىقىنى كۈچلۈك پاكىتلار ئارقىلىق ئېيتىق ۋە تەبىئىي چۈشەندۈرگەن

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئويمانلىقىدا ياشىغان خەلقلەرنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى ئۇلارنى ئۆز نامى بىلەن ئۇيغۇرداس ئاتىغاندىن تاشقىرى ئۇلارنىڭ ئىرقى جەھەتتىن قايسى ئىرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنىمۇ ئىسپاتلاپ بەرگەن

ئەگەر سىرىس ئېلى دەپ ئاتالغان تارىم ئويمانلىقىدا يىپەكچىلىك سانائىتى نەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ مىلادىدىن نەچچە ئەسىر بۇرۇن تەرەققى قىلغان بولسا جاھاننىڭ مەر مەر شەھرى دەپ ئاتالغان رىمدىكى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ يۇقىرى سۈپەتلىك يىپەك ماللارغا بولغان ئېھتىياجىنى قامدىيالىمىغان بولاتتى

ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چاغلاردا يىپەك توقۇمىچىلىقىدا يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلار ئاز ئەمەس ئىچكى ئۆلكىلەردىكى خەنزۇلار يىپەك توقۇمىچىلىقىدا ئۇيغۇرلارنىڭ توقۇمىچىلىقىنى ئارتۇقچىلىقىدىن ئۆگەنگەنلىكى بۇنىڭغا مىسال بولىدۇ يېقىنقى يىللاردا شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن نەسىردە ئىچكى ئۆلكىلەردە توقۇلغان يىپەك توقۇمىلار قېزىۋېلىندى بۇنداق يىپەك توقۇمىلاردىكى نەسىرە كۆزگە كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات شۇ بولغانكى شۇ چاغلاردا تۈز يوللۇق كىمخاپلاردىن تاشقىرى يەنە قىياش گۈللۈك ئارقىلىقىدىن گۈل چىقىرىلغان كىمخاپلارمۇ مەيدانغا كەلگەن ئارقاقتىن بۇ خىل گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى خەن سۇلالىسى ۋاقتىدىلا مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن شىنجاڭدىكى قېرىنداش مىللەتلەر يۇڭ توقۇمىچىلىق ھۈنرىدە قوللانغان ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونلىرى يىپەك توقۇمىچىلىقتا قوللانغان بۇ خىل توقۇش ئۇسۇلىنى كىمخاپلارنىڭ ئارقىلىقىدىن گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى ئا شىنجاڭدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك مىلادىدىن ئاندىن شۇ پاكىت قەدىمكى چاغلاردا ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى ياكى يۇڭ توقۇمىچىلىقىدا بولسۇن يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ

بۇنىڭدىن تاشقىرى مىلادىنىڭ يىللىرى شەرق مەلىكىسى بىلە قۇرۇتنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن ئۇنىڭدىن بۇرۇن شىنجاڭ رايونىدا يىپەك يوق ئىدى دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدىغان مۇنداق بىر پاكىتىمۇ بار يېقىنقى يىللاردا تۇرپان رايونىدا ئېلىپ بېرىلغان ئارخىئولوگىك قېزىشلەر ئارقىلىق قېزىۋېلىنغان قول يازمىلار ئىچىدە مىلادىنىڭ يىلىدا بىلە قۇرۇتنى ۋە ئۆزىمە دەرىخىنى ئىجارىگە ئېلىش توغرىسىدا يېزىلغان ھۆججەت ئۇچرىدى يادىكارلىق بىت مانا بۇ پاكىت يىپەك مەلىكىسى شەرق مەلىكىسى مىلادىنىڭ يىللىرى بىلە قۇرۇتنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدۇ قەدىمكى چاغدا خوتەندىلا ئەمەس ھەتتا تۇرپان رايونىدىمۇ يىپەكچىلىك تەرەققىي قىلغانىدى

يۇقىرىدىكى پاكىتلاردىن چىقىرىلغان نەڭ ئاساسلىق ۋە مۇھىم خۇلاسە ئاتالمىش يىپەك مەلىكىسى رىۋايىتىدىكى مىلادىنىڭ يىلى جۇڭگودىن خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ بىلە قۇرۇتنى ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشىدىن بۇرۇن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىق سانائىتى يوق ئىدى دېگەن يالغان رىۋايەتنىڭ ئۈزۈل كېسىل رەت قىلىنىشى خالاس

شۇنىمۇ ئېيتىش كېرەككى قەدىمكى چاغلاردا جۇڭگودىن باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا ياتلىق بولغان مەلىكىلەرنىڭ ئىسىملىرى جۇڭگونىڭ تارىخى يىلنامىلىرىغا ئۇيغۇن خانلىرىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىلىرىنىڭ ئىسىملىرى جۇڭگو تارىخى يىلنامىلىرىغا يېزىلغان نەپسۇسكى مىلادىنىڭ نەسىرىدە خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ ئىسمى جۇڭگونىڭ تارىخى يىلنامىلىرىدا ئۇچرىمايدۇ

تارىخىي پاكىتلارنىڭ راستلىقىغا ھۆرمەت قىلىنىدىغان بولسا تارىخىي پاكىتلار بويىچە ئىسپاتلانمىغان رىۋايەتنىڭ يالغانلىقى ئېتىراپ قىلىنسا خوتەنگە بىلە قۇرۇتنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنىڭ تامامەن يالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماسلىققا ھېچقانداق بانا سەۋەب يوق ھونلارنىڭ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا بارىدىغان خەلقئارا قاتناش يولىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشى جۇڭگو بىلەن غەرب ئەللىرى ئارىسىدىكى تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەرنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا توسقۇن بولغان شۇنىڭ ئۈچۈن شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى جۇڭگوغا نىسبەتەن گام تاقىلىپ گام ئېچىلىپ تۇراتتى

مىلادىنىڭ يىلى ۋە مىلادىنىڭ يىلى ئىران ئەلچىلىرى جۇڭگوغا كەلگەن بولسا مىلادىنىڭ يىلى جۇڭگو ئەلچىسى گەن يىڭ بۇنى بەنچاۋ ئەۋەتكەن ئىرانغا بارغان جۇڭگو بىلەن ئىران ئارىسىدا سودا مۇئامىلىسى توغرىسىدا بېتىم تۈزۈلگەن تارىخى مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا مىلادىنىڭ يىلى يىلى رومالىق بىر سېھرىگەر دېڭىز يولى بىلەن ھىندىچىنىغا كېلىپ بېرما ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن مىلادىنىڭ يىلى يىلى روما ئېمپىراتورى ماركۇس ئاۋرىل مىلادىنىڭ يىلى يىلىدىن يىلىغىچە ئېمپىراتور بولغان دېڭىز يولى

ئارقىلىق جۇڭگوغا نەلچى ئەۋەتكەن رومە نەلچىسى دېڭىزدىن ھىندىچىسىغا چىقىپ ۋېيتنام ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن نەلچى جۇڭگو پادىشاھى خەن خۇئاندى مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە پادىشاھ بولغانغا بېل چىشى كەركە مۇڭگۈزى ياقۇت قاتارلىق سۇغاتلارنى ئېلىپ كەلگەن يۇقىرىدىكى تارىخى پاكىتلارغا ئاساسلانغاندا ئىراننىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى رومانلىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى بىلەن ئېلى دەپ ئاتىغان ئۇيغۇرلار بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتى بۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىدىن ۱۱۱ يىل بۇرۇن باشلانغاندىن ئاز دېگەندە ئۈچ ئەسىر مىلادىدىن ۱۱۱ يىل بۇرۇن كېيىن باشلانغان رومانلىقلارنىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى ئەگەر شۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن باشلانغان بولسا رومانلىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتىدىن تەخمىنەن ۱۱۱ يىل كېيىن باشلانغان

پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ ياۋرۇپاغا تارقىلىشى تەھرىر

قەدىمكى رىم ئېمپىرىيىسى دەۋرىدە مىلادىدىن بۇرۇن ۋە كېيىن يىپەكتىن توقۇلغان كىمخاپ شايبى تاۋار دۇردۇنلارنىڭ ياۋرۇپاغا ئاساسەن رومغا تارىم ئويمانلىقىدىكى يىپەك ئېلى سىرىسلەر ئېلىدىن بارغانلىقى ئاتالمىش يىپەك مەلىكىسى رىۋايىتىنىڭ ئالغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ ئۆتتۇم تۈرك خاقانلىقى دەۋرىدە ئىچكى ۋە تاشقى خەلقئارا سودا ئىشلىرى ئەھۋالىنىڭ ئاساسى مەشغۇلاتلىرىدىن بىرى ئىدى بولۇپمۇ بۇ دەۋردە خەلقئارا سودا ناھايىتى كەڭ مىقياسىدا قانات يايدىغان ئىدى مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلى تۇرپان خانلىقى مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەننىڭ خانى كوي ۋىنتاي غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ خاقانى تۇن يابغۇ خاقاننىڭ رۇقسىتى ئېلىپ جۇڭگودىن تاڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى لى پەن مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە پادىشاھ بولغان گە ئەۋەتكەن سوۋغا سالاملىرى ئىچىدە شەرقىي رومادىن كەلتۈرۈلگەن كۈچۈكلەر قارا تۈلكە موينىسى قاتارلىق نەرسىلەر بار ئىدى شۇنىڭغا قارىغاندا تۈركلەر رومادىن قىلغان سودىلىرىدا روماننىڭ نەسلىلىك ئىشلىرىنىمۇ ئېلىپ كەلگەن تۈرك خاقانلىرى دەۋرىدىمۇ بۇرۇنقى چاغلارغا ئوخشاشلا ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا ئېلىپ بېرىلىدىغان سودا ماللىرىدىن يىپەك رەختلەر دورا دەرەمكلەر زىمى زىننەت بۇيۇملىرى تېرىدىن ئىشلەنگەن ماللار ئاساسى سالماقنى ئىگىلىيتتى

تۈركلەر يالغۇزلا ياۋرۇپا بىلەن سودا قىلىپ قالماستىن جۇڭگو بىلەنمۇ ناھايىتى كەڭ ھالدا سودا ئىشلىرىنى ئېلىپ بارغان تۈرك خانلىقى تەركىبىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ مۇھىم خانلىقلىرىدىن سەمەرقەنت خانلىقى بۇخارا خانلىقى قاتارلىق خانلىقلار مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە بولغان ۱۱۱ يىل ئىچىدە جۇڭگوغا توققۇز قېتىم سودا نەلچىلىرى ئەۋەتكەن تۈرك خاقانلىقى تەركىبىگە كىرگەن خانلىقلار بېرىم مۇستەقىل ھالدا بولۇپ بەزى خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردىكى چوڭ ئىشلارنى قىلىشتا تۈرك خاقانىنىڭ رۇخسىتىنى ئالاتتى

يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك تۈركلەر بىلەن ئىران ساسانىلار سۇلالىسى ئارىسىدا بىرنەچچە قېتىم ئۇرۇشتىڭ يۈز بېرىشى خەلقئارا سودا يولىغا بولغان ھۆكۈمرانلىقنى ئالغىنى ۋە خەلقئارا يىپەك سودىسىدىن كېلىدىغان پايدىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بولغان بۇ كۈرەشتە شەرقىي رومادىن ئىتتىپاقداشلىق مۇناسىۋىتىنى ئورناتقان تۈركلەر ئۈستۈن چىققان

ھەر يىلى دېگۈدەك نەچچە ئون مىليونلىغان رىم تىللاسىغا سىرىسلەر ئېلىدىن يىپەك ماللارنى سېتىپ ئېلىشقا خېلىدىن بېرى چىدىمىغان رىم ھۆكۈمرانلىرى ئېمپىراتورلىرى پىلىدىن يىپەك چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان كىمخاپ شايبى تاۋار دوردۇن قاتارلىق يىپەك ماللارنى ئۆزلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇشقان ئىدى

ئۇلارنىڭ بۇ ئارزۇ ئۈمىدلىرى تۈرك خانلىقى دەۋرىدە ئەمەلگە ئاشتى بۇ توغرىدا يۇنان ئالىملىرى مۇنداق مەلۇمات بېرىدۇ ۱۱۱ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى زوناراس ۱۱۱ تارىخنامە ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازغان ئىدى ۱۱۱ بۇرۇن رومانلىقلار يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى بىلمەيتتى يىپەكنى پىلە قۇرۇتىنىڭ قۇسىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى

۱۱۱ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى ئىئوخانۇس ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنى قاچان ئەدىن قانداق ھىلە بىلەن ئوغۇرلۇقچە شەرقىي روم ئېمپىرىيىسىنىڭ مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ئېمپىراتورنى ئۇلۇغ پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە ئېمپىراتور بولغان شەرقىي رومغا ئېلىپ بارغانلىقى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن شەرقىي رومانلىقلار پىلە قۇرۇتىنى بېقىپ يىپەك ماللارنى ئىشلەپچىقىرىشنى يولغا قويغانلىقى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىدۇ ئىئوفانىس مۇنداق دەپ يازىدۇ ۱۱۱ ئېمپىراتور پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا ئىرانلىق مەلۇم بىر ئادەم شەرقىي رومغا پىلە بېقىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى ئۆگەتكەن ئۇنىڭدىن بۇرۇن شەرقىي رومانلىقلار پىلە بېقىشنى بىلمەيتتى ھىلىقى ئىسمى نامەلۇم ئىرانلىق سىرىسلەر ئېلىدە يىپەك ئېلىدە ئۇزۇن تۇرغان ئۇ سىرىسلەر ئېلىدىن قايتىپ كېتىدىغان چاغدا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى يول ماڭغاندا ئىچى كاۋاك ھاسىسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇن جايلاشتۇرغان ئاندىن كېيىن پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئاشۇنداق ئۇسىلىنى بىلەن شەرقىي رومغا ئېلىپ كەلگەن بۇ ئىرانلىق باھار كېلىش بىلەنلا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئۈزمە يوپۇرمىغىنىڭ ئۈستىگە قويغان بىرنەچچە كۈندىن كېيىن پىلە قۇرۇتى يوپۇرماقنى يەپ چوڭ بولۇپ بىر چۈپ قانات چىقارغان ئۇچىدىغان بولغان رومانلىقلار پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىشنى ئۆگەنگەندىن كېيىن پوستىئان تۈركلەرگە

كۈنىستاننىڭ ئىستانبۇلغا كەلگەن تۈرك نەلچىلىرىگە ئاپتور رومالىقلارنىڭ بىلە بېتىپ بىپەك چىقىرىش ئۇسۇلىنى كۆرسەتكەندە تۈركلەر ھاڭ ئاڭ قىلىپ چۈچۈپ كەتكەن

تۈركلەر بىلەن شەرقىي روما ئارىسىدىن سودىدا تۈركلەر ئارقىلىق شەرقىي روماغا ئېلىپ بېرىلىدىغان مالىلارنىڭ ئىچىدە ئاساسى سالماقنى بىپەك توقۇلمىلىرى ئىگەللەيدىغانلىقى خوتەننى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر بىپەكچىلىكىنىڭ ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ دۇنياغا مەشھۇرلىقى بىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ بىپەك مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت بويىچە مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى جۇڭگودىن خوتەنگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ يالغانلىقى بىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ سىرىسلەر ئېلى ئاساسەن خوتەن دىن شەرقىي روماغا ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىق راھىپ تەرىپىدىن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىلىرى ئوغۇزلۇقچە ئېلىپ بېرىلغانلىقى توغرىسىدىكى پاكىتلارنى يۇقىرىدا بىر بىرلەپ سۆزلەپ ئۆتتۈم مېنىڭچە شۇ پاكىتلار بىتەرلىك بولسا كېرەك

ئاخىرقى سۆز قەدىمكى چاغدىكى ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى يالغۇزلا ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەر ئارىسىدا ئىقتىسادى جەھەتتە قىممەتلىك تاۋارلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇرۇش رولىنى ئويناپلا قالماستىن بەلكى مەدەنىيەت جەھەتتە ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەرنىڭ ئۆزئارا بىر بىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئۆگىتىپ شانلىق مەدەنىيەت يارىتىشىمۇ ناھايىتى كۈچلۈك تۈركىلىك روللارنى ئوينىغان خەلقئارا سودا يولىدا سودا كارۋانلىرى نەلچىلەر سەيياھلار غەربتىن شەرققە شەرقىن غەربكە موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى بەزىدە بولسا تاجاۋۇزچىلىق مەقسىتى بىلەن سەپەرۋەر قىلىنغان تۈمەنلىگە قوشۇنلارمۇ سودا نەلچىسى ياكى ئاددى سودىگەر قىياپىتىگە كىرىۋالغان جاسۇسلارمۇ قاتناپ تۇراتتى غەرب بىلەن شەرق ئوتتۇرا ئاسىيا ئارقىلىق توۋار ئالماشتۇرۇش ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەندىن تاشقىرى مەخپىي ئاخبارات بېغىش ئىشلىرىنى قىلاتتى باشتا ئېيتىپ ئۆتكۈنىمىزدەك مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىلىرى ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن بىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئوغرىلاپ مەخپى ھالدا شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بېرىپ بىپەك ئىشلەپچىقىرىشىدا ھۆكۈم سۈرگەن نەچچە مىڭ يىللىق سىرنىڭ ئىشلىكىنى ئېچىپ تاشلىغان شۇ ئىرانلىق بىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بېرىشنى بۇرۇن شەرقىي روما ئېمپىراتورى ئۇلۇغ پوستىنان مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە ئېمپىراتور بولغان بىلەن شۇ مەسىلە توغرىسىدا سۆزلەشكەن پوستىنان نەگەر ئىرانلىق راھىپ بىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى سىرىسلەر ئېلىدىن ئوغرىلاپ ئېلىپ كېلىدىغان بولسا ئۇنىڭغا ناھايىتى قىممەت باھالىق ئىنتام مۇكاپات بېرىدىغان بولغان

ئېھتىمال ئىرانلىق راھىپ خىرىستىئان مۇرىدى بولغانلىقى پوستىئاندىن ئالىدىغان قىممەت باھالىق ئىنتامغا قىزىققانلىقى ئۈچۈن سىرىسلەر ئېلىدىن بىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئوغرىلاپ شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بەرگەن مانا مۇشۇ ۋەقەدىن تەخمىنەن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى غەربنىڭ سۈزۈك رەڭلىك شىشە ياساشىكى مەخپىي سىرىنى ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋچىلار جۇڭگوغا يەتكۈزۈپ قويغان ئۇنىڭدىن بۇرۇن خەنزۇلار رەڭلىك شىشە ياساشنى بىلمەيتتى ئۇلار رەڭلىك شىشەنى ناھايىتى يۇقىرى باھادا غەربتىن سۈرىيىدىن سېتىپ ئېلىشقا مەجبۇر ئىدى شۇنىڭ ئۈچۈن خەنزۇلار ئۇزۇندىن بېرى رەڭلىك شىشە ياساشنىڭ سىرىنى غەربتىن بىلىپ ئېلىشقا ئۇرۇنۇپ كەلگەنىدى بۇنداق ئۇرۇش مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى ياۋچىلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئەمەلگە ئاشتى

بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك تارىخى پاكىتلار مۇنداق شىمالى سۇلالىلەر تارىخىدىكى خاتىرىگە ئاساسلانغاندا شىمالى ۋېي خانلىقى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەننىڭ خانى تۇپانئاۋنىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە خان بولغان مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى ئۇنىڭ پايتەختىگە كەلگەن ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋچىلار تاغدىن دورا ئېلىپ كېلىپ ئۇنى ئېرىتىپ رەڭلىك شىشە ياسىغان بۇ كىشىلەر غەربنىڭ رەڭلىك شىشەلىرىدىنمۇ ياقىراق چىرايلىق چىققان بۇنداق رەڭلىك شىشەنى كۆرگەنلەر ھەيران قېلىشىپ ئىلاھى شىشەلەر دىيىشكەن ئاق ھون سودىگەرلىرى رەڭلىك شىشە ياساشنى خەنزۇلارغا ئۆگەتكەن شۇنىڭدىن باشلاپ سۈرىيە يۇنانلىقلارنىڭ رەڭلىك شىشەنى مونوپولىيە قىلىۋېلىش ھوقۇقى پاچاقلىتىپ كەتكەن قەدىمكى تارىخىي پاكىتلار بويىچە ھۆكۈم قىلغاندا بىرەر مىللەت ياكى خەلقنىڭ ئىجاد قىلغان بىر خىل تېخنىكىسى غەرب ئەللىرىدە پۈتۈنلەي قەتئى مەخپىي ئىدى شۇنىڭغا قارىغاندا تۇپانئاۋ شىمالى ۋېي خاندانلىقىنىڭ پايتەختى دانتۇڭغا كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ رەڭلىك شىشە ياساش تېخنىكىسىنى بىلىدىغانلىقىنى بىلىپ قالغان بولسا كېرەك نەگەر ئەھۋال بىزنىڭ قىياسىمىزدىكىدەك بولىدىغان بولسا ئۇ چاغدا تۇپانئاۋ ئاق ھون سودىگەرلىرىگە نىسبەتەن بېسىم كۈچ ئىشلىتىپ ئۇلارنى رەڭلىك شىشە ياساش تېخنىكىسىنى ئۆگىتىشكە مەجبۇرلىغان ياكى ناھايىتى يۇقىرى باھالىق بەدەل بېرىشكە ۋەدە قىلىپ ئالىدىغان بولۇشى مۇمكىن يۇقىرىدا ئىلغا ئېلىنغان ئىرانلىق راھىپ بىلەن ئاق ھون مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن سودىگەرلىرى ماددى مەدەنىيەت ئىچىدە ناھايىتى ئېسىل قىممەتلىك بولغان بىپەك بىلەن رەڭلىك شىشەنى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ سىرلىرىنى بىلمەيدىغانلارغا مەلۇم قىلىپ قويغان مەدەنىيەت ئوغرىلىرى جاسۇسلىرى بولسىمۇ مەلۇم نۇقتىدىن قارىغاندا ئۇلار شەرقىي روما بىلەن جۇڭگونىڭ ماددى مەدەنىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈشتە ناھايىتى چوڭ رول ئوينىغان

خەنزۇلار ئۇيغۇرلاردىن ۋە ئۇيغۇرلار ئارقىلىق ماددى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەتكە دائىر نۇرغۇن ئېسىل قىممەتلىك بايلىقلارغا ئىگە بولغان جاڭ چىن مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن ئوتتۇرا ئاسىياغا ئىككىنچى قېتىم كېلىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن ئۆزۈم ۋە بىدە ئېلىپ كەتكەن ئۆزۈم بىلەن بىدە پادىشاھ خەنزۇدىنىڭ

ناھايىتى قەدىرلەپ ئېتىبار بېرىشكە ئېرىشكەن || پادىشاھ تۈردىسىنىڭ ئەتراپىدا نۆزۇملۇك باغلار بېدىلىكلەر پەيدا بولغان|| بولۇپمۇ يەنە ئاتنىڭ ئاساسلىقى يەم خەشەكلىرىدىن بىرى بولۇپ ئات بېقىشقا ناھايىتى مۇھىم ئورۇندا تۇراتتى| شۇ چاغلاردا خەنزۇدى ھونلار يەلەن بولىدىغان نۇرۇقلاردا ئاتلىق قوشۇننىڭ ناھايىتى مۇھىملىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغان|| ئۇ جەڭ ئاتلىرىنى كۆپلەپ ئۆستۈرۈشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان ئىدى|| جاڭ چيەن ئوتتۇرا ئاسىيادىن قايتىشىدا ئۈزۈم يەلەن بېدىلىدىن باشقا يەنە زىغىر قارامۇچ يېياز تۇرۇپ قوغاڭ تاۋۇز كاۋا قاتارلىقلارنىڭ ئۆزۈرقىسىمۇ كەتكەن|| شۇنىڭدىن باشلاپ ئاشۇ ئەسىرلەر جۇڭگودا تېرىلىشقا باشلىغان|| دەل شۇ چاغدا ياڭاق يەلەن ئانار كۆچىتىمۇ ئۆزۈرىدىن ئىچكىرىگە كەلتۈرۈلگەن|| خەنزۇلار مىلادىنىڭ || ئەسىرىگىچە پاخىتىدىن رەخ ئىشلەپچىقىرىشنى بىلمەيتتى|| پەقەت || ئەسىردىلا كېۋەز ئوزۇقى ||چىكىت|| تۇرپاندىن ئىچكىرىگە كەلتۈرۈلگەندىن كېيىنلا پاختا رەخت ئىشلەپچىقىرىش باشلانغان|| ئۇنىڭغىچە خەنزۇلار پاختا رەخلەرنى ئوتتۇرا ئاسىيادىن ۋە باشقا مەملىكەتلەردىن ئېلىپ كېلەتتى|| قەدىمكى چاغلاردا قۇنغاۋ يېپا بالابار قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى ئىراندىن جۇڭگوغا سۈي كەرگەن بولسا داپ نەي سۈنای قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى قۇنغاۋ ئازىكى ئۇيغۇرلاردىن كىرگەن|| جۇڭلۇپمۇ سۈي سۇلالىسى ||||| تاڭ سۇلالىسى ||||| دەۋرىدە ئۇيغۇرلار جۇڭگو مۇزىكا سەنىتىنىڭ تەرەققىياتىغا ئۈجمەس تۆھپىلەرنى قوشقان|| مىلادىنىڭ ||||| يىلى كۆك تۈرك خانلىقىنىڭ بىكە ||مەلىكە|| لىرىدىن ئاسىيا بىكە شىمالى جۇ سۇلالىسى ||||| نىڭ خانى جۇشۈەندىغا ئاتلىق قىلىنغاندا تۈرك خاقانلىقىنىڭ پايتەختى ئۇتۇ كۈندىن چاڭئەنگە ||شىئەنگە|| ئاسىيا بىكە يەلەن بىللە سۇ جاۋا ئاتلىق مەشھۇر مۇزىكا ئۇستازىمۇ كەلگەن|| ئۇ كۇچارلىق بولۇپ سۈي سۇلالىسى ۋاقتىدا ||||| چاڭئەندە ئۇزۇن مۇددەت تۇرغان|| سۇجاۋا شۇ مەزگىلدە جۇڭگو مۇزىكا سەنىتىنىڭ بەكمۇ تۆۋەن نامراتلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ جۇڭگو مۇزىكىچىلىقىنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش ئۇنىڭ سەنىتىنى ناھايىتى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن مۇكەممەل بولغان توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستېمىسىنى بىرپا قىلغان|| ئۇلار تۆۋەندىكىچە ||

كۇچار مۇزىكىسى

قەشقەر مۇزىكىسى

بۇخارا مۇزىكىسى

سەمەرقەنت مۇزىكىسى

غەربىي لياۋ مۇزىكىسى

ھىندى مۇزىكىسى

كۆرىيە مۇزىكىسى

چىڭ مۇزىكىسى

لی خوا مؤزی کی سی

بۇنىڭ ئىچىدە چىڭ مۇزىكىسى بىلەن لى خۇا مۇزىكىسى جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى مۇزىكىسى ئىدى ۋە بۇنىڭدىن باشقا يەتتە خىل مۇزىكىنىڭ ئىچىدىن ھىندى مۇزىكىسى بىلەن گۇرۇپپە مۇزىكىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا قالغان بەش خىل مۇزىكا كۇچار مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى ۋە

سۇجاۋا پىيا چىلىشقا ناھايىتى ئۇستا بولۇپ شۇ چاغدا جۇڭگودىن ئۇنىڭغا تەڭ كەلگەندەك بىرەر مۇزىكانت جىققان ئەمەس. شۇڭا ئۇ مۇزىكا ئۇستازى دېگەن ھۆرمەتلىك نامغا ئىگە بولغان.

جۇڭگو تاڭ سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ سۇجاۋا يارىتىپ بەرگەن توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ناساسىدا ۱۱۱۱ يىلى ۱۱ يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلدى ۱۱ بۇلار تۆۋەندىكىچە ۱۱ كۇچار مۇزىكىسى ۱۱ قەشقەر مۇزىكىسى ۱۱ تۇرپان مۇزىكىسى ۱۱ غەربىي لياۋ مۇزىكىسى ۱۱ بۇخارا مۇزىكىسى ۱۱ سەمەرقەند مۇزىكىسى ۱۱ كامبۇزا مۇزىكىسى ۱۱ كۈرىيە مۇزىكىسى ۱۱ يەن مۇزىكىسى ۱۱ چىڭ شاڭ مۇزىكىسى ۱۱ مانا شۇ ئون يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئىچىدە ئالتە خىل مۇزىكا ۱۱ بۇنىڭغا تۇرپان مۇزىكىسى قوشۇلغان ۱۱ كۇچار مۇزىكىسىنى ناساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى ۱۱ بۇنىڭ ئىچىدىكى غەربىي لياۋ مۇزىكىسىمۇ مەلۇم دەرىجىدە خەنزۇ تەسىرىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ۱۱ ئون مۇزىكىسى بولۇپ قەدىمكى ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى ۱۱ بۇنىڭدىن ئاشقىرى كۇچار تەسىرىنى ناساس قىلغان ئۇيغۇر ئۇسۇل سەنئىتىمۇ ئۇيغۇر مىللى ھەيكەلتاراشلىقى بىلەن رەسسامچىلىقتىن تەنتەبىۋى ئالاھىدىلىكلىرىنى ناساس قىلغان بۇددا سەنئىتىمۇ ناساسدەن ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق خەنزۇلارنىڭ ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق سەنئىتىگىمۇ كۈچلۈك تەسىر قىلغان ۱۱ بۇنىڭغا دۇڭخۇاڭ تەسىرى ئۇيغۇر ھەيكەتلەر نام سىرنامە رەسىملىرى نىسبەت بولۇپ ۱۱ شۇنىمۇ ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى ۱۱ تەسىرنىڭ باشلىرىدا خوتەنلىك ئۇيغۇر رەسسامى يېۋىزىڭ تاڭ سۇلالىسى پادىشاھى ۱۱ يىشىنىڭ ۱۱ تەڭلۇڭگە يەتتەن تەشكەن كېلىپ ساكياۋىنىڭ تىيىك كۆرىنىشى سىزىپ بەرگەن

جۇڭگو رەسساملىرى بۇددا رەسسامچىلىقىدىكى رەسىم سىزىش سەنئىتىنى ۋە غەرب ئەللىرىدىكى كىشىلەرنىڭ رەسىمىنى سىزىش سەنئىتىنى ئۇنىڭدىن ئۆگەنگەن. چۈنكى يۇچىزىڭ رەسسامچىلىقتا غەرب ئۇسلۇبىدىكى رەسسامچىلىقتا تەڭدىشى يوق رەسسام ئىدى. جۇڭگونىڭ قەدىمكى چاغدىكى مەنئى مەدەنىيەتنىڭ پەلسەپە بىلەن ئەدەبىياتىنىڭ بېيىشى ۋە يۈكسۈلۈشىنى ئۇيغۇرلارنىڭ قوشقان ئۈجمەس تۇھپىسىدىن ئاجرىتىپ قاراش تولىمۇ بىمەنىلىك بولىدۇ. بۇددا دىنى ئەڭ دەسلەپ جۇڭگوغا تارقىلىشتىن بۇرۇن ئۇيغۇرلار ئارىسىدا يىلتىز تارتقان ئىدى. ئۇيغۇلار ئىچىدىن چىققان مەشھۇر بۇددىست راھىيلار ۋە نەسىردىن باشلاپ بۇددا دىنىنى جۇڭگوغا تونۇشتۇرۇشقا كىرىشكەن. بۇنىڭغا كۇچارلىق ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسۇپ ۋە مەشھۇر تەرجىمان شائىر كوماراجىۋانى مىسال كەلتۈرۈش يېتەرلىك. كوماراجىۋا مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى تۇغۇلۇپ ۱۱۱۱-يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن. كىچىك ۋاقتىدا دادىسىغا تەگىشىپ ھىندىستانغا بارغان. ئۇ ھىندىستاندا كۆپ يىللار تۇرۇپ بۇددىزىم نەقىدىلىرىنى ئىرىشىپ ئۆگەنگەن. شۇ چاغلاردا بۇددىزىم تەلىماتىدا ماخىيانا ۋە خىنپايانا دەپ ئاتىلىدىغان چوڭ ئىككى مەزھەپ ئىككى ئېقىم بار ئىدى. كوماراجىۋا بۇ ئىككى چوڭ مەزھەپ ئىچىدىن خىنپايانا مەزھىپىنى قوبۇل قىلغان. ئۇ ھىندىستاندىن قايتىپ كېلىۋاتقان چاغدا قەشقەردە شورى ئاسامانا ئاتلىق بۇددا راھىيىغا يولۇققان ۋە ئۇنىڭدىن ماخىيانا مەزھىپىنى ئۆگىنىپ بۇرۇن قوبۇل قىلغان خىنپايانا مەزھىپىدىن ۋاز كەچكەن. كوماراجىۋا قەشقەردىن ئۆتۈپ ئاقسۇغا كەلگەندە ئاجايىپ بىر راھىيىغا يولۇققان. ئۇ راھىپ ئۆزىنى دۇنيادا تەڭداشسىز راھىپ ھېسابلاپ ھەمىشە ماختىتىپ ۱۱۱۱-ئەگەر بۇددا نەقىدىلىرى بويىچە بىرەر كىشى مەن بىلەن مۇنازىرىلىشىپ مېنى يېڭىدىغان بولسا ئۇنداق كىشىگە بېشىمنى كېسىپ بېرىمەن. دەيدىكەن. كوماراجىۋا شۇ راھىپ بىلەن مۇنازىرىلىشىپ ئۇنى يېڭىپ قويىدۇ. بۇ ۋەقە غەربتىكى بۇددا دۇنياسىنى زىللىتىشكە كەلتۈرىدۇ. كوماراجىۋانىڭ داڭقى غەرب ئەللىرىگە تارقىلىدۇ. بۇ ۋەقەدىن كۇچار خانى ناھايىتى چوڭ پەخىرلىشىش ھېس قىلىپ كوماراجىۋانىڭ ئالدىغا ئاقسۇغا كېلىپ ئۇنى ئىززەت ھۆرمەت بىلەن كۇچارغا ئېلىپ كېتىدۇ. كوماراجىۋانى كۇچار دۆلىتىنىڭ پىرى ئۇستازى دەپ جاكارلايدۇ. تارىختىن خەۋرى بار كىشىلەرگە مەلۇم بولغاندەك كوماراجىۋا مەلۇم سەۋەبلەر بىلەن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى ھازىرقى گەنسۇنىڭ ئۇۋىغا كەلگەن. ئۇ شۇ جايدا ۱۱۱۱-يىل تۇرغان. كوماراجىۋا شۇ مەزگىلدە خەنزۇ يېزىقىنى ئىلىشى. پۇختا مۇكەممەل چوڭقۇر ئۆگەنگەن. شۇ چاغدىكى جۇڭگو تارىخىدا ئىككى چىن سۇلالىسى بىلەن شىمال ۋە جەنۇبى سۇلالىلەر دەۋرى دەپ ئاتالغان ناھايىتى قالايمىقان ئاساسەن ئۇرۇش قالايمىقانچىلىقى بىر دەۋر ئىدى. جۇڭگودىكى بەزى خانلىقلارنىڭ ئالىي ھۆكۈمرانلىرى بۇددا دىنىنىڭ ئادان ساددا خەلقلەرنى ئاسانلا ئالداپ كېتەلەيدىغان پادىسىپ ئىدىيىسىدىن پايدىلىنىپ خەلقنى بىخۇتلاشتۇرۇپ ئۆزلىرىگە قارشى چىقمايدىغان يۇۋاش پۇقرالارغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ھىچنەرسىگە قارىماي بارلىق ئىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىپ بۇددا دىنىنى تەشەببۇس قىلىۋاتقان ئىدى. بۇددا دىنىغا كۈچلۈك تەرىپدار بولغان كېيىنكى چىن خانلىقى ۱۱۱۱-ئەسىرنىڭ خانى ياۋشىيىن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە خان بولغان مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى كوماراجىۋانى تەكلىپ قىلىپ شىتەنگە ئېلىپ كەلگەن ۋە ئۇنى دۆلەتنىڭ پىرى ئۇستازى دەپ جاكارلىغان. ياۋشىيىننىڭ يارىتىپ بەرگەن كەڭ ئىمكانىيىتىدىن پايدىلانغان كوماراجىۋا شىتەندىكى مەشھۇر بۇددا ئىبادەتخانىلىرىنىڭ بىرىدە ۱۱۱۱-شاگىرتقا بۇددا نەقىدىلىرىدىن دەرس بەرگەن. ياۋشىيىن دائىم ئىبادەتخانىغا بېرىپ ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلىغان. كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن بىرقانچىسى دائىشمەن ئەۋلىيا دېگەن نامغا ئىگە بولغان. كوماراجىۋا شىتەندە بۇددا نەقىدىلىرىدىن دەرس ئۆتكەندىن تاشقىرى بۇددا نامىلاردىن ۱۱۱۱-جىلىدلىق ۱۱۱۱-پارچە كىتابنى قەدىمكى ھىندى ئىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان. بۇنىڭدىن باشقا بەدىئىيلىكى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان بۇددا رىۋايەتلىرىدىن ناھايىتى نۇرغۇن نەسەرلەرنى قەدىمكى ھىندى ئىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان. ئۇنىڭ قولىدىن چىققان تەرجىمە نەسەرلەرنى ئىلى بەكمۇ راۋان مەزمۇنى چوڭقۇر بولسىمۇ چۈشىنىشلىك بولغان. كوماراجىۋانىڭ دىن پەلسەپە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى پائالىيىتى جۇڭگو بۇددىزىم پەلسەپىسىنىڭ ۋە ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا ناھايىتى كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسوپ داڭلىق تەرجىمان تالانتلىق شائىر دېگەن نامغا ئىگە بولغان. خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا قەدىمكى چاغدىن تارتىپ ۱۱۱۱-ئەسىرگىچە ئۇلۇغ ساياھەتچى ماگېلان غەرب بىلەن شەرق ۋە شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى دېڭىز ئوكيان يولىنى ئاچقۇچى. ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى ئاتالمىش يىپەك يولى يالغۇزلا غەرب بىلەن شەرق ئەللىرى ئارا سودا تارقىلىق ئىقتىساد ئالماشتۇرۇش يولى بولۇپلا قالماستىن مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش تارقىلىق شەرق ئەللىرى بىلەن غەرب ئەللىرىنىڭ قەدىمكى ئەنئەنىۋى مىللى مەدەنىيىتى ئاساسىدا شانلىق يۈكسەك مەدەنىيەت يارىتىشىدا ئالتۇن كۆۈرۈكلۈك رول ئوينىغان. بولۇپمۇ بۇ ئۇلۇغ تارىخىي مۇجىزىدە ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى ئاساسى ئۆگىنىش ۋە تونۇشتۇرۇش جەھەتتە رولىنى ئوينىغان.

ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى ئۆز تارىخىنىڭ ئۇزاق داۋام قىلغان قەدىمكى باسقۇچلىرىدا ئىران ئەھمانلار سۇلالىسى مىلادىدىن ۱۱۱۱-يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن ۱۱۱۱-يىل بۇرۇنقى چاغقىچە ھۆكۈم سۈرگەن. گىرىك باكتىرىيە پادىشاھلىقى مىلادىدىن ۱۱۱۱-يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن ۱۱۱۱-يىل بۇرۇنقى چاغقىچە ھۆكۈم سۈرگەن. ياۋچىلار دۆلىتى بولغان توخارىستان مىلادىدىن ۱۱۱۱-يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن ۱۱۱۱-يىل بۇرۇنقى چاغقىچە ھۆكۈم سۈرگەن. كوشات ئېمپىرىيىسى مىلادىدىن ۱۱۱۱-يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. ئاق ھون ئېمپىرىيىسى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى ۱۱۱۱-ئەسىر ناھايىتى يۈكسەك مەدەنىيەتنى ياراتقۇچىلار قاتارىدىن ئۈستۈن ئورۇن ئالغان ئىدى.